

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’ DE PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ
ETKİNLİĞİ: 2006-2019 DÖNEMİ İÇİN BİR ANALİZ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Yunus Emre TATLI**

**Danışman
Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI**

**Temmuz 2021
KAYSERİ**

**T.C.
NUH NACİ YAZGAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI**

**TÜRKİYE’ DE PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ
ETKİNLİĞİ: 2006-2019 DÖNEMİ İÇİN BİR ANALİZ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Yunus Emre TATLI**

**Danışman
Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI**

**Temmuz 2021
KAYSERİ**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektiği gibi bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Yunus Emre TATLI

İmza

YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI

“Türkiye’de Para ve Maliye Politikasının Etkinliği: 2006-2019 Dönemi İçin Bir Analiz” adlı Yüksek Lisans Tezi, Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Yönergesi’ne uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Yunus Emre TATLI

Danışman

Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI

İktisat ABD Başkanı

Prof. Dr. Emine KILAVUZ

KABUL VE ONAY SAYFASI

Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI danışmanlığında Yunus Emre TATLI tarafından hazırlanan “Türkiye’de Para ve Maliye Politikası Etkinliği: 2006-2019 Dönemi İçin Bir Analiz” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalında yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

...../...../2021

JÜRİ:

Danışman : Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI

Üye :

Üye :

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Kurulunun tarih ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

...../...../2021

Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI
Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Tez çalışmamız boyunca desteklerini, bilgilerini, yardımlarını esirgemeyen değerli danışman hocam Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI'ya en içten teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

Her zaman destekleriyle yanımda olan aileme teşekkür ederim.

Yunus Emre TATLI

TÜRKİYE’DE PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ: 2006-2019 DÖNEMİ İÇİN BİR ANALİZ

Yunus Emre TATLI

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Haziran 2021

Danışman: Doç. Dr. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI

ÖZET

İktisadi teoride makro iktisadi politikalarının etkinliği güncel tartışma konularındandır. Bunun nedeni iktisat okullarının bu konuda farklı görüşlere sahip olmasıdır. Bu kapsamda çalışmada Türkiye’de 2006:1-2019:4 dönemi çeyrek yıllık veriler kullanılarak para ve maliye politikalarının etkinliği analiz edilmiştir. Uygulama bölümünde bağımlı değişken reel gayri safi yurtiçi hasıla, bağımsız değişkenler para politikası göstergesi M2 para arzı, maliye politikası göstergesi vergi gelirleri ve sabit sermaye yatırım harcamalarıdır. Değişkenler arasındaki ilişkiler Gecikmesi Dağıtılmış Otoresif Model (ARDL) ve Hata Düzeltme Modeli (ECM) ile analiz edilmiştir. ARDL analizi sonuçlarına göre tüm değişkenler arasında uzun dönemde istatistiki olarak anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir. Bu anlamda ilgili dönem ve yöntem kapsamında Türkiye’de uzun dönemde para ve maliye politikası hasıla üzerinde etkili olmuştur. Bunun yanı sıra, maliye politikasının hasıla üzerindeki etkisi para politikasına göre daha yüksek olarak belirlenmiştir. ECM sonucunda, modelde yaşanan dengesizliğin her bir çeyrek dönemde 0,97’sinin giderileceği ve uzun dönemde modelin dengeye geleceği belirlenmiştir. Politika önerisi kapsamında sabit sermaye yatırım harcamalarının artmasına yönelik tedbirler alınması ve kamu gelirlerinin kamu harcamalarına dönüşerek genişletici maliye politikaları izlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Para Politikası, Maliye Politikası, Politika Etkinliği

THE EFFECTIVENESS OF MONETARY AND FISCAL POLICIES IN TURKEY: AN ANALYSIS FOR THE PERIOD 2006-2019

Yunus Emre TATLI

Nuh Naci Yazgan University, Graduate School of Social Sciences

M.Sc. Thesis, 2021

Supervisor: Assoc. Prof. Dilek SÜREKÇİ YAMAÇLI

ABSTRACT

The effectiveness of macroeconomic policies in economic theory is one of the current debates. The reason for this is that the Schools of economics have different views on this issue. In this context, the effectiveness of monetary and fiscal policies was analyzed by using quarterly data for the period 2006-2019 in Turkey. In the implementation section, the dependent variable real gross domestic product, the independent variables monetary policy indicator M2 money supply, fiscal policy indicator tax revenues and fixed capital investment expenditures are observed. Relationships between variables were analyzed with Autoregressive Distributed Lag Bound Test (ARDL) and Error Correction Model (ECM). According to the ARDL analysis results, it was determined that there was a statistically significant long-term relationship between all variables. In this case, monetary and fiscal policy has been effective on the product in the long term in Turkey within the scope of the relevant period and method,. In addition, the effect of fiscal policy on output was determined to be higher than monetary policy. As a result of the ECM, 0.97 of the imbalance determined in the model will be eliminated in each quarter and it has been determined that the model will reach equilibrium in the long term. Within the scope of the policy proposal, it is recommended to take measures to increase fixed capital investment expenditures and to follow expansionary fiscal policies by transforming public revenues into public expenditures.

Keywords: Monetary Policy, Fiscal Policy, Policy Effectiveness

İÇİNDEKİLER

TÜRKİYE’DE PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ: 2006-2019 DÖNEMİ İÇİN BİR ANALİZ

	<u>Sayfa</u>
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	ii
YÖNERGEYE UYGUNLUK ONAYI.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
GRAFİKLER LİSTESİ	xiii
 GİRİŞ.....	 1

1. BÖLÜM: PARA VE MALİYE POLİTİKASI

1.1. Para Politikası.....	3
1.1.1. Para Politikası Amaçları.....	3
1.1.1.1. Para Politikası Nihai Amaçları.....	3
1.1.1.1.1. Fiyat İstikrarının Sağlanması	4
1.1.1.1.2. Ekonomik Büyümenin Sağlanması.....	4
1.1.1.1.3. Tam İstihdamın Sağlanması.....	4
1.1.1.2. Para Politikası Ara Amaçları	5
1.1.1.2.1. Faiz Oranı	5
1.1.1.2.2. Para Arzı	5
1.1.1.3. Para Politikası Operasyonel Amaçları	6
1.1.2. Para Politikası Araçları	6

1.1.2.1. Dolaylı Para Politikası Araçları	7
1.1.2.1.1. Açık Piyasa İşlemleri.....	7
1.1.2.1.1.1. Doğrudan Satım İşlemleri.....	7
1.1.2.1.1.2. Doğrudan Alım İşlemleri	8
1.1.2.1.1.3. Geri Satım Vaadiyle Alım İşlemleri.....	8
1.1.2.1.1.4. Geri Alım Vaadiyle Satım İşlemleri.....	8
1.1.2.1.2. Reeskont Oranı	8
1.1.2.1.3. Zorunlu Karşılık Oranı.....	9
1.1.2.2. Doğrudan Para Politikası Araçları	10
1.1.2.2.1. Faiz Oranı Kontrolleri	11
1.1.2.2.2. Kredi Tavanı Kontrolleri.....	11
1.1.2.2.3. Farklılaştırılmış Reeskont Kotaları	11
1.2. Maliye Politikası	12
1.2.1. Maliye Politikası Amaçları	12
1.2.1.1. Ekonomik İstikrarın Sağlanması	12
1.2.1.2. Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Sağlanması	12
1.2.1.3. Gelir Dağılımında Adaletin Sağlanması	13
1.2.2. Maliye Politikası Araçları.....	13
1.2.2.1. Kamu Harcamaları.....	13
1.2.2.2. Vergi Gelirleri	15
1.2.2.3. Borçlanma	15
1.2.2.4. Transfer Harcamaları	16
1.2.3. İktisat Politikalarında Gecikme Sorunu	17
1.2.3.1. İç Gecikmeler	17
1.2.3.2. Dış Gecikme.....	18

2. BÖLÜM:

PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ

2.1. Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Etkinlik Kavramı.....	19
2.1.1. Para Politikasının Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı Etkileme Kanalları	19
2.1.1.1. Faiz Kanalı	20
2.1.1.2. Diğer Varlık Fiyatları Kanalı	20

2.1.1.2.1. Tobin'in Q Teorisi.....	20
2.1.1.2.2. Servet Etkisi	21
2.1.1.3. Döviz Kuru Kanalı.....	21
2.1.1.4. Banka Kredi Kanalı.....	22
2.1.1.5. Bilanço Kanalı.....	22
2.1.1.6. Beklenti Kanalı	23
2.1.2. Maliye Politikasının Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı Etkileme Kanalı: Çarpan.....	23
2.1.2.1. Kamu Harcaması ve Çarpan Etkisi	23
2.1.2.2. Vergiler ve Çarpan Etkisi	24
2.1.2.3. Transfer Ödemeleri ve Çarpan Etkisi	25
2.1.2.4. Borçlanma Etkisi	26
2.2. İktisat Okullarının Para ve Maliye Politikası Etkinliği Konusundaki Görüşleri...	26
2.2.1. Klasik İktisat Okulu	26
2.2.2. Keynesyen İktisat Okulu.....	27
2.2.3. Parasalcı İktisat Okulu	28
2.2.4. Yeni Klasik İktisat Okulu	29
2.2.5. Yeni Keynesyen İktisat Okulu.....	30
2.2.6. Arz Yönlü İktisat Okulu	30
2.3. Literatür İncelemesi	31

3. BÖLÜM:

TÜRKİYE'DE UYGULANAN PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ ÜZERİNE EKONOMETRİK MODEL UYGULAMASI

3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	36
3.2. Araştırmada Kullanılan Yöntemlerin Tanımlanması.....	36
3.2.1. ADF Durağanlık Testi.....	36
3.3. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Sınır Testi (Auto – Regresivve Distribution Lag, ARDL) Analizi ve Hata Düzeltme Modeli (Error Correction Model, ECM)	38
3.4. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Tanımı	39
3.5. Uygulama ve Sonuçları	40

SONUÇ	48
KAYNAKÇA	50
ÖZGEÇMİŞ	59

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1: Harcama Çarpanı.....	24
Tablo 2: Vergi Çarpanı	24
Tablo 3: Transfer Ödemeleri Çarpanı.....	26
Tablo 4: Değişkenlerin Tanımlanması.....	39
Tablo 5: ADF Birim Kök Testi Sonuçları	40
Tablo 6: Model İçin LM Kolerasyon Testi.....	41
Tablo 7: Breusch – Pagan – Godfrey Değişen Varyans Testi	42
Tablo 8: Bound Testi	44
Tablo 9: Uzun Dönem ARDL Analizi Sonuçları	45
Tablo 10: Hata Düzeltme Modeli Sonuçları.....	46

GRAFİKLER LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Grafik 1: Akaike Bilgi Kriteri Tablosu.....	41
Grafik 2: Jarque – Bera Testi.....	42
Grafik 3: CUSUM ve CUSUM Q Testi.....	43

GİRİŞ

Bir ekonomide para ve maliye politikalarına olan ihtiyaç ve önem, makro ekonomi alanındaki tartışmaların başında gelmektedir. İşsizlik ve enflasyon gibi ekonomik problemlerin çözümü olarak bazı iktisatçılar para politikasının etkinliğini savunurken bazı iktisatçılarda maliye politikasının etkinliğini savunmaktadır. Bu sorunun temelinde liberal ve devletçi yaklaşımına sahip iktisatçıların görüş ayrılığından süre gelmektedir.

1776 yılında Adam Smith tarafından yayınlanan Ulusların Zenginliği adlı eser ile Klasik İktisat Okulu bilimsel olarak popülerlik kazanmıştır. Klasik Okula göre ekonomiler daima tam istihdamdadır ve piyasa görünmez bir el vasıtasıyla dengeye gelmektedir. Bu nedenle ekonomiye devlet müdahalesini reddederler. Klasik Okula göre para yansızdır. Yani para reel değişkenleri etkilememektedir. Bu kapsamda Klasik Okula göre para ve maliye politikaları etkin olmadığı belirtilir. Buna karşılık 1929 dünya ekonomik buhranına Klasik Okul teorileri çözüm olamamıştır. Bu dönemde Keynesyen İktisadi Okul teorileri önem kazanmıştır. Keynesyen İktisat Okulu teorisyenleri, ekonomi tam istihdam yerine işsizlikle mücadele ettiğini, bu nedenle devlet müdahalesi gerektiğini savunmuşlardır. Bu anlamda Keynesyen Okul, 1929 Krizi sonrasında efektif talep yetersizliğinden doğmuştur. Devlet eğer kamu harcamaları ile ekonomideki harcama yetersizliğini giderirse krizden çıkmak mümkündür. Dolayısıyla para ve maliye politikaları ile ekonomiye müdahale gereklidir. Maliye politikasının para politikasına göre etkisi daha fazladır.

1970'li yıllarda yaşanan stagflasyona (enflasyon ve işsizliğin bir arada yaşanması) Keynesyen politikalar çözüm getirememiştir. Bu süreçte Parasalcı İktisat Okulu gelişmiş ve enflasyonun her zaman parasal bir olgu olduğunu savunmuşlardır. Parasalcı teorisyenler, para politikasının etkinliğini savunmuştur. Hasıla düzeyinden daha yüksek artan para arzını, enflasyonun kaynağı olarak görmüşlerdir.

1980'li yıllarda Rasyonel Beklentiler Hipotezinin gelişmesiyle birlikte Yeni Klasik ve Yeni Keynesyen iktisadi görüşler yaygın olarak kabul edilmiştir. Kamu harcamalarında meydana gelen artış sonucunda faizlerin artacağını ve özel sektör yatırımlarının dışlanacağını savunmuştur. Bu sebeple devletin ekonomiye müdahalesini onaylamamıştır. Bununla birlikte Yeni Klasik Okul'a göre iktisat politikaları ancak öngörülemez ise etkili olacaktır.

Yeni Keynesyen Okul, piyasaların kendiliğinden dengeye geldiğini kabul etmemiş, piyasa başarısızlıkları olgusunu savunmuştur. Yeni Keynesyen Okul, kısa dönemde paranın

yanlı olduğunu savunmuş ve reel değişkenleri etkileyebileceği görüşünü savunmuşlardır. Piyasada ortaya çıkan başarısızlıkların devlet müdahalesi ile giderilebileceğini savunmuşlardır. Para ve maliye politikası etkinliği ile ilgili görüş ayrılıkları Arz Yönlü İktisat Okulu ile devam etmiştir. Arz Yönlü Okul'a göre para arzı sabit bir oranda artırılırken bu duruma uygun bir vergi politikası uygulanmalıdır görüşünü savunmuşlardır.

Bu çerçevede, para ve maliye politikaların etkinliği, yani hasıla üzerindeki etkilerine ilişkin tartışmaların tekrar değerlendirilmesi ve gözden geçirilmesi Türkiye ekonomisi açısından incelenmesi önem arz etmektedir. Literatürde para ve maliye politikalarının etkinliği araştırılırken, bu politikaların reel gayri safi yurtiçi hasılaya hangi yönde ve büyüklükte etki ettiği sorusuna cevap aranmaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'de para ve maliye politikalarının etkinliğini 2006-2019 dönemi için değerlendirmektir. Bu amaçla, çalışmanın birinci bölümünde para politikası kavramı, amaçları, araçları açıklanmıştır. Para politikası amaçları başlığı altında fiyat istikrarı, ekonomik büyüme ve tam istihdamın sağlanması konuları anlatılmıştır. Para politikası araçları, dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Maliye politikası amaçları, ekonomik istikrar, ekonomik büyüme ve kalkınma, gelir dağılımında adaletin sağlanması şeklinde üç başlık altında anlatılmıştır. Bu bölümün devamında maliye politikası kavramı, amaçları, araçları ve para ve maliye politikasında yaşanan gecikme sorunları incelenmiştir.

İkinci bölümde para ve maliye politikalarının etkinliği konusuna yer verilmiştir. Reel gayri safi yurtiçi hasıla ve etkinlik kavramı açıklanmıştır. Para ve maliye politikalarının reel gayri safi yurtiçi hasılayı etkile kanalları anlatılmıştır. Bölümün devamında para ve maliye politikalarının etkinliği konusunda iktisat okullarının görüşlerine yer verilmiştir. İkinci bölümün sonunda konu ile ilgili literatür incelemesine yer verilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde uygulama aşaması yer almaktadır. Bu bölümde çalışmanın amacı ve önemi anlatılmaktadır. Bölümün devamında uygulanacak yöntem ve analizde kullanılacak verilerin tanımı yapılmaktadır. Bölümün sonunda uygulama sonuçları ve çalışma ile ilgili öneriler sunulmuş, sonuç ve politika önerileri ile tamamlanmıştır.

1. BÖLÜM

PARA VE MALİYE POLİTİKASI

Bu bölümde para politikası kavramı, amaçları, araçları açıklanmıştır. Para politikası amaçları başlığı altında fiyat istikrarı, ekonomik büyüme ve tam istihdamın sağlanması konuları anlatılmıştır. Para politikası araçları, dolaylı ve doğrudan olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Maliye politikası amaçları, ekonomik istikrar, ekonomik büyüme ve kalkınma, gelir dağılımında adaletin sağlanması şeklinde üç başlık altında anlatılmıştır. Bu bölümün devamında maliye politikası kavramı, amaçları, araçları ve para ve maliye politikasında yaşanan gecikme sorunları incelenmiştir.

1.1. Para Politikası

Para politikası, makro ekonomik hedeflere ulaşmak ve bazı makro ekonomik problemlere çözüm bulmak amacıyla merkez bankası tarafından uygulanan politikadır. Para politikası, ekonominin gelişimini belirleyen bir iktisat politikası aracı olarak para otoritelerince yürütülmektedir ancak birçok ülkede merkez bankası bu görevi üstlenmektedir. Günümüzde para politikasının, fiyat istikrarı başta olmak üzere, finansal istikrar, ekonomik büyüme ve tam istihdamı sağlamak gibi amaçları vardır. Merkez Bankası, para politikası araçlarını kullanarak bu temel amaçlara ulaşmaya çalışır (Akçay, 2009, s. 5).

1.1.1. Para Politikası Amaçları

Para politikası amacı, yakın döneme kadar para değerinin korunması iken, 1929 Dünya Ekonomik Buhranından sonra fiyat istikrarını sağlamak olarak güncellenmiştir. Gelişmiş ülkelerde para politikası, fiyat istikrarının yanında tam istihdamın sağlanması amacını edinirken gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümenin sağlanması gibi amaçlarda eklenmiştir. Günümüzde para politikası amaçları, nihai amaçlar, ara amaçlar ve operasyonel amaçlar şeklinde sınıflandırılmıştır.

1.1.1.1. Para Politikası Nihai Amaçları

Para politikası nihai amaçları, fiyat istikrarını sağlamak, ekonomik büyümeyi sağlamak, tam istihdamı sağlamaktır.

1.1.1.1.1. Fiyat İstikrarının Sağlanması

Fiyatlar genel düzeyinde meydana gelen değişimler, ekonomide istikrarsızlığa yol açmaktadır. Fiyat istikrarının olmaması, gelir dağılımında düzensizliği ve kalkınmanın güçleşmesine sebep olmaktadır. Ekonomik birimlerin gelecek ile ilgili karar almalarında büyük rol oynayan fiyat istikrarı, 1970’lerde meydana gelen yüksek enflasyon döneminde önemini iyice artırmıştır. Fiyat istikrarının sağlanmasında para politikası büyük önem arz etmektedir.

Fiyat istikrarının sağlanması ekonomik açıdan oldukça önemlidir. Ekonomik karar birimleri tüketim ve yatırım harcamalarında fiyat istikrarsızlığı yaşanan bir ortamda sağlıklı karar veremezler (TCMB, 2020).

Bu nedenle;

- Kişilerin yaşam standardının yükselmesi,
- Firmaların yatırım yapma kararları daha kolay ve etkili olması,
- Borçlanma maliyetlerinin azalması,
- Paranın değer kazanması, ülke refahının artması,
- Enflasyondan kaynaklanan risk primlerinin azalması kapsamında önem taşımaktadır.

1.1.1.1.2. Ekonomik Büyümenin Sağlanması

Ekonomik büyüme, bir ülkede üretilen mal ve hizmet miktarının veya kalitesinin artmasına bağlı olarak üretimin artması anlamına gelmektedir. Bir ekonomi de üretim faktörlerinin verimliliğinin artması, teknolojik gelişme ile gerçekleşmektedir. Dolayısıyla kaynakların niceliğinin yanında niteliğinin de artması ekonomik büyümeyi desteklemektedir. Ekonomik büyüme aynı zaman da yaşam standardının yükselmesi anlamına da gelmektedir. Ülke de yaşayan her bireyin milli hasıladan her defasında daha fazla paya sahip olması, milli hasılanın büyümesine bağlıdır. Ekonomik büyüme, refahın artmasını, işsizliğin azalmasını ve ekonomik istikrarı sağlar. Bu nedenle ekonomik büyümenin sağlanması, para politikası nihai amaçlarındandır.

1.1.1.1.3. Tam İstihdamın Sağlanması

Bir ülkede bütün üretim faktörlerinin kullanılması tam istihdamı geniş anlam olarak tanımlarken, emek faktörünün tam olarak kullanılması dar anlam olarak tanımlanmaktadır. Tam istihdamın sağlanması para politikası nihai amaçları arasındadır.

1.1.1.2. Para Politikası Ara Amaçları

Merkez bankası nihai amaçlarına ulaşmak için ara amaçlar belirler. Bunlar nihai amaçlar ile daha yakından ilişkili olan ve kontrol edilebilen amaçlar olmalıdır. Merkez bankası ara amaçlara ulaşarak nihai amaçlara ulaşmayı hedeflemektedir. Bu anlamda nihai amaçları etkileme gücü yüksek olmalıdır (Aktan vd., 1998).

Ara amaç olarak, faiz oranı ve parasal büyüklükler yaygın olarak kullanılan göstergelerdir.

1.1.1.2.1. Faiz Oranı

Ekonomik istikrarın sağlaması açısından oldukça önem arz eden faiz oranı, merkez bankasının para arzını kontrol etmede kullandığı en temel politika değişkenidir.

Merkez bankası, para piyasasını kontrol etmede faiz aracını kullanır ve faiz oranı göstergesi belirler. Belirlediği faiz oranında istikrar sağlamaya çalışır. Para politikası ile faiz oranındaki dalgalanmalar kontrol edilerek tüketim mallarına olan talepte istikrar sağlanmaktadır. Faiz oranlarındaki istikrarsızlık iktisadi aktörlerin davranışlarını olumsuz etkiler, merkez bankasının nihai hedefine ulaşma olasılığını azaltır (Ceylan, 2010, ss. 49-55).

1.1.1.2.2. Para Arzı

Merkez bankası enflasyonist ve deflasyonist bir ortamın oluşmaması için belirli bir parasal büyüklüğe ilişkin para arzı artış oranını amaç edinir. GSMH ile para arzı arasındaki bağlantıyı gösteren para çarpanını kullanan merkez bankası, para tabanının ne düzeyde olması gerektiğini tespit eder. Merkez bankası, para politikasını yurtiçi ekonomik duruma göre ayarlama ve uygulama olanağına sahiptir (Kara, 2009, s. 31).

Yüksek enflasyon ile mücadele eden gelişmekte olan ülkeler, enflasyon hedefi ile tutarlı bir parasal büyüklük oranına sahip olmaları konusunda oldukça güçlük çekmektedirler. Bunun nedeni paranın dolaşım hızının öngörülebilen olmamasıdır. Bu ülkeler para arzı yerine faiz oranı hedeflemesine gitmektedirler.

Teorik olarak baktığımızda ekonomideki para arzı dar para arzı ve geniş para arzı olarak ölçülür. Dar para arzı M0 ve M1 para arzı iken geniş para arzı ise M2 ve M3 para arzıdır. M0 para arzı merkez bankası tarafından çıkarılan banknotlar ile darphane tarafından basılan madeni paraların toplamından bankaların kasalarında bulunan nakit paranın düşürülmesi ile oluşmaktadır. M1 para arzı ise M0'a ilave olarak bankalarda bulunan vadesiz

mevduatların eklenmesi ile oluşmaktadır. M2 para arzı, M1 para arzına vadeli mevduatlarından oluşmaktadır. M3 para arzı, en geniş para arzı tanımıdır. M3 para arzı, M2 para arzına repo ve para piyasasında bulunan fonlar ile birlikte ihraç edilen menkul değerlerden oluşmaktadır.

1.1.1.3. Para Politikası Operasyonel Amaçları

Para politikası operasyonel amaçları, ara amaçlar ile para politikası araçları arasında bir aktarım görevi görmektedir. Para politikası araçları ile ara hedeflerin belirlenmesi zordur. Bu yüzden para politikası araçları öncelikle operasyonel amaçları etkiler. Operasyonel amaçlar ara amaçları etkiler ve nihayetinde nihai amaçları etkiler.

Operasyonel amaçları ile ara amaçlar arasındaki ilişkiler şunlardır (Aktan vd., 1998, ss. 144-158).

- Merkez bankası, ara amaç olan faiz oranları amacına ulaşmak için operasyonel amaç olan interbank faiz oranına ulaşır.
- Operasyonel amaç olarak faiz oranlarını kullanan merkez bankası, faiz oranları amacına ulaşarak para arzı amacına ulaşır.
- Operasyonel amaç olarak rezerv büyüklüklerini kullanan merkez bankası, ara amaç olan para arzı amacına ulaşır.

1.1.2. Para Politikası Araçları

Para politikası araçları, kapsamlı olarak baktığımızda doğrudan para politikası araçları ve dolaylı para politikası araçları olmak üzere iki gruba ayrıldığı görülmektedir. Doğrudan para politikası araçları bankaların bilançolarını etkilemeyi hedeflerken, dolaylı araçlar merkez bankasının bilançosunu veya merkez bankasının faizlerini etkilemeyi amaçlamaktadır (Önder, 2005, ss. 24-33).

Para politikası amaçları ve bu amaçlara ulaşmak için kullanılan para politikası araçları ekonominin duruma ve gelişmelere göre değişiklik göstermektedir. Bununla birlikte, gelişmiş ülkelerde piyasa mekanizmasını ön plana çıkaran dolaylı para politikası araçları daha fazla kullanılır iken, gelişmekte olan ülkelerde daha çok dolaysız para politikası araçları uygulanmaktadır (Akçay, 1997, ss. 17-20).

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, para politikası araçları yelpazesini genişletmek için 2010 yılından itibaren çalışmalar yapmış, bu araçlarla cari işlemler açığını ve sermaye hareketlerini kontrol etmeyi de amaçlamıştır.

Daha önce de belirtildiği gibi para politikası araçları dolaylı para politikası araçları ve doğrudan para politikası araçları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Aşağıda bu konuyla ilgili bilgiler sunulmaktadır.

1.1.2.1. Dolaylı Para Politikası Araçları

Dolaylı para politikası araçları, açık piyasa işlemleri, reeskont oranı, zorunlu karşılık oranıdır. Dolaylı para politikası araçları, piyasa mekanizması ile parasal hedefi kontrol etmeye çalışır. Böylece parasal büyüklüklerde istikrar sağlanmaya çalışılır. Para politikasının dolaylı araçları, finansal piyasaların gelişimine ve siyasi baskıların azalmasına yardımcı olmaktadır. Bunu nedeni para politikası oluşturulmasının piyasa egemenliğine dayanmasıdır. (Doğançay, 2013, ss. 34-51).

1.1.2.1.1. Açık Piyasa İşlemleri

Açık piyasa işlemleri, para politikası hedefleri çerçevesinde para arzının ve ekonominin likiditesinin etkin bir şekilde düzenlenmesi amacıyla merkez bankasının tahvil alım satımı işlemlerini kapsamaktadır. Bu işlemler ile ilgili usul ve esaslar, açık piyasa işlemlerine konu olacak yüksek likiditeye sahip ve az riskli araçlar merkez bankasınca belirlenir.

Açık piyasa işlemleri, likidite ve faiz yönetimi için kullanılmaktadır. Merkez bankası piyasadaki para arzını ve likiditeyi yönetmek amacı ile açık piyasa işlemlerinden yararlanır. Bu yetki merkez bankasına kanun ile verilmiştir (Bülten, 2012, ss. 1-2). Açık piyasaya işlemleri, doğrudan satım işlemleri, doğrudan alım işlemleri, geri satım vaadiyle alım işlemleri, geri alım vaadiyle satım işlemleri olarak ayrılmaktadır.

1.1.2.1.1.1. Doğrudan Satım İşlemleri

Doğrudan satım işlemleri, piyasada oluşacak kalıcı likidite fazlasının ortadan kaldırılması amacıyla merkez bankasının kendi portföyünde bulunan menkul değerleri banka ve aracı kurumlara satma işlemleridir. Banka ve diğer aracı kurumlar ellerinde bulunan tahvilleri, bonoları merkez bankasına kalıcı olarak devreder. Bundan anlaşılacağı gibi merkez bankasının doğrudan satım yapması durumunda, bankaların ve aracı kurumların rezervlerinde

azalma meydana gelecektir (Bülten, 2012, ss. 1-2). Bu durum bankacılık sisteminin kaydı para yaratma gücünü azaltacak, para arzının azalmasına yol açacaktır.

1.1.2.1.1.2. Doğrudan Alım İşlemleri

Merkez bankası piyasadaki kalıcı likiditenin arzulan seviyeden az olması halinde, piyasadaki likidite azlığını gidermek amacıyla bankalardan ve diğer aracı kurumlardan menkul değer satın almaktadır. Bu işleme doğrudan alım işlemi denilmektedir. Merkez bankası bu işlem ile birlikte piyasadaki para miktarını artırmış ve likidite seviyesini arzulan dengeye getirmiş olmaktadır. Merkez bankası doğrudan alım yaparak piyasadaki para miktarını kontrol edebilir ancak bağımsızlık ilkesi gereği merkez bankası birincil piyasadan değil ikincil piyasadan alım yapmaktadır.

1.1.2.1.1.3. Geri Satım Vaadiyle Alım İşlemleri

Geri satım vaadiyle alım işleminin diğer adı repo işlemidir. Daha önce belirttiğimiz gibi piyasadaki likidite sıkışıklığı durumunda merkez bankası kesin satım veya alım yapmaktadır ancak geri satım vaadiyle alım işlemlerinde piyasadaki likidite sıkışıklığı geçici süreli olmaktadır. Bu işlem ile piyasada yaşanan geçici likidite sıkışıklığında merkez bankası, banka veya diğer aracı kurumlardan işlem tarihinde belirlenen fiyat üzerinden, o tarihten sonraki ileri bir tarihte satmak taahhüdüyle menkul değer satın almaktadır. Geri satım fiyatı işlemin gerçekleşeceği tarihte belirlenmektedir. Menkul değeri satın alacak kurum da işlem tarihinde menkul değeri satın almayı taahhüt eder (Bülten, 2012, ss. 1-2).

1.1.2.1.1.4. Geri Alım Vaadiyle Satım İşlemleri

Geri alım vaadiyle satım işlemi diğer adıyla ters repo, piyasada geçici olarak likidite fazlası olması durumunda Merkez Bankası tarafından banka ve diğer aracı kurumlara ileri bir tarihte tekrar satın alınması şartıyla satılması işlemidir. Gelir alım fiyatı işlemin gerçekleştiği tarihte belirlenmektedir. Böylelikle piyasadan çekilen likidite ileri bir tarihte tekrar piyasaya sürülecektir.

1.1.2.1.2. Reeskont Oranı

Reeskont politikası, merkez bankasının reeskont oranında yaptığı değişikliklere bağlı olarak ticari bankaları fonlama politikasıdır. Daha önce bankalar tarafından iskonto ettirilen

senetlerin yeniden merkez bankasına iskonto ettirilmesi işlemine reeskont, bu kredilere uygulanan faiz oranına ise reeskont oranı denilmektedir. Reeskont oranının artması veya azalmasıyla Merkez Bankası, piyasadaki para miktarını kontrol eder. 1990'lı yıllarda üretimi artırmak için merkez bankası, yatırım kredisi ve işletme kredileri gibi destekler vermiştir. Modern bankacılık sisteminin gelişmesiyle ve değişimler yaşanması sebebiyle Merkez Bankası, artık açık piyasa işlemleri ve reeskont oranı gibi işlemleri daha sık kullanarak piyasada yaşanan problemlere göre müdahale etmektedir (Akbaş Aker, 2009, ss. 40-50).

Reeskont politikası ile piyasada bulunan para miktarında etki oluşturulur. İskonto işlemlerinde belirlenecek olan faiz ticari bankalara kendi faiz oranlarını belirlemeleri ve kredi sağlama olağanı sağlar.

Reeskont politikasında değişikliklerin yapılması piyasa faiz oranları üzerinde de değişikliklere sebep olmaktadır. Faiz oranı, kredinin fiyatı olması sebebiyle, reeskont oranındaki değişim, faiz oranlarını değiştirecek ve krediye olan arz ve talebi etkileyecektir. Bununla birlikte reeskont oranındaki oynamalar, borçlanma maliyetlerini etkileyerek maliyet etkisi oluşturacak, farklı fon kaynaklarına yönelmeye sebep olacağından ikame etkisine sebep olacaktır. Reeskont oranındaki değişimin para politikasında bir değişime sebep olacağı algılanıyor ise bu da beyan etkisi oluşturacaktır. Para politikasındaki reeskont oranı değişikliğinden sonra yapılan bir değişiklik algılanıyor ise bu da politika etkisi oluşturacaktır (Akçay, 1997, ss. 17-20).

Reeskont politikasının nasıl işleyeceği ve bankaların vereceği tepki önceden bilinmediği için reeskont oranının kontrol edilmesi zordur. Buna karşılık kanuni karşılık oranları merkez bankası tarafından hükmedilir bir orandır.

1.1.2.1.3. Zorunlu Karşılık Oranı

Bankalar tarafından toplanan mevduatların belli bir oranı Merkez Bankasında karşılık olarak tutulmaktadır. Bu oran zorunlu karşılık oranı olarak adlandırılmaktadır. Zorunlu karşılık oranında tutulan mevduatlar merkez bankası tarafından para politikası aracı olarak kullanılmaktadır. Merkez bankası zorunlu karşılık oranlarında oynamalar ve para piyasasında düzenlemeler yaparak istikrarın sağlanmasında etkili olur. Zorunlu karşılık oranlarındaki artışlarla bankaların mevduatlarında daralma meydana getiren merkez bankası, piyasadaki likiditeyi azaltarak müdahalede bulunur. Tam aksine zorunlu karşılık oranlarında azalma

meydana gelirse bu, bankaların mevduat oranlarının artmasına ve piyasadaki likiditenin artmasına yol açmaktadır (Azizov, 2007, s. 19).

Zorunlu karşılık oranları ile devlet, para basma maliyeti ile paranın üzerinde yazılı değer arasındaki fark olan senyoraj gelirini elde eder, para arzında düzenlemeler yapar, kısa süreli faiz hadlerinin düzenlenmesine yardım eder, herhangi bir kriz ortamında bankacılık sisteminde oluşacak riskleri azaltır.

Ekonomiye para politikası ile müdahale eden merkez bankası bunu zorunlu karşılık oranları ile yapması durumunda daha sistemli çalışan bankalar tarafından hemen sonuç alır ve acil durumlara göre tercih edilme sebebidir. Mevduatı olan kurumları ayırmadan her kurumu aynı düzeyde etkiler ve bunu aynı anda yapar. Zorunlu karşılık oranlarında düşme veya artma sonucu ekonomide meydana gelen genişleme ve daralmalar merkez bankası tarafından açık piyasa işlemleri yapılarak giderilmektedir.

Ancak zorunlu rezerv uygulaması ile para arzına küçük dönemlerde müdahale yapmak pek mümkün olmamakla birlikte zordur. Bankaların merkez bankasına yatırdığı rezerv miktarını karşılamak için faiz oranlarını artırması ayrıca esnek olarak kullanılamaması diğer dezavantajları arasına girmektedir (Atay, 2010, ss. 5-6).

Zorunlu karşılık oranları ile bankalarda bulunan mevduatların belli bir kısmının merkez bankasında karşılıksız olarak tutulması bazı sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu sorunların arasında piyasadaki büyük bankaların mevduatlarının büyük olması ve kredi verebilir derecesinin yüksek olması diğer küçük mevduata sahip olan bankaları zor duruma sokması söylenebilir. Ayrıca merkez bankasına yatırılan karşılığın herhangi bir getirisi olmaması da bankaları zora sokmaktadır.

Merkez bankasının zorunlu karşılık uygulaması Türk lirası cinsinden olabildiği gibi döviz cinsinden de olmaktadır. Bu uygulama da merkez bankasına zorunlu karşılık oranları ile döviz kurunda dengeyi sağlama olanağını sunmuştur.

1.1.2.2. Doğrudan Para Politikası Araçları

Doğrudan para politikası araçları, para otoritesinin para politikası uygulamalarını piyasa mekanizmasının işleyişine değil de yasal düzenlemeler yolu ile yapması anlamına gelmektedir. Doğrudan para politikası araçları; faiz oranı kontrolleri, kredi tavanları, farklılaştırılmış reeskont kotaları, disponibilite uygulamasıdır.

1.1.2.2.1. Faiz Oranı Kontrolleri

Merkez bankası finansal kuruluşların mevduat oranlarında ve faiz oranlarında artırıcı ve azaltıcı etkiler oluşturabilir. Merkez bankası, banka dışı mali kuruluşların mevduat kredi faiz oranlarına sınırlamalar getirebilir. Bu sınırlamalar doğrultusunda teşvik edilmek istenen sektörlere uygulanan faiz oranlarında düşüş sağlayarak kaynakların aktarılmasına yön verir (Akçay, 1997, s. 13).

Bu araç günümüzün gelişmiş ekonomilerindeki etkin çalışan modern merkez bankacılığı sisteminde artık kullanılmamaktadır. Bunun nedeni ise merkez bankasının kredi piyasasını dengeye getirecek bir faiz oranını belirlemesi hem oldukça zor hem de bu piyasada dengede olmayan faiz oranlarının ekonomiye maliyeti çok yüksektir. Bu araç 1970'lere kadar yaygın kullanılmıştır. Bunun en belirgin örneği ABD'de 1980'lerde kaldırılan Q düzenlemeleri (Merkez bankası tarafından mevduatlara en yüksek faizi verme yetkisi) olmuştur. Miktar kısıtlamaları, banka operasyonlarındaki ödünç verme tavanları İngiltere merkez bankası tarafından yaygın kullanılan bir para politikası aracı olarak kullanılmıştır (Önder, 2005, ss. 24-33).

1.1.2.2.2. Kredi Tavanı Kontrolleri

Merkez bankasının ekonominin durumuna göre bankalara açtığı kredi oranlarında oluşturacağı dalgalanmalarla para piyasasına müdahale etmesi durumudur. Merkez bankası teşvik vermek istediği sektörlere kredi tavanlarını yüksek tutmak suretiyle kredilerin o sektöre yönelmesini sağlayabilmektedir.

1.1.2.2.3. Farklılaştırılmış Reeskont Kotaları

Bankaların merkez bankasına yatırdıkları finansal değerler bankaların amaçlarına, risk durumlarına ve likidite ihtiyaçlarına göre farklılık göstermektedir. Merkez bankası, bankaların getirecekleri finansal değerlere göre farklı reeskont kotaları uygulayabilmektedir. Uygulanan reeskont kotaları bazı bankaların reeskont oranından daha fazla yararlanabilmesine neden olmaktadır. Bazı sektörlerin desteklenmesi ve bazı sektörlerin de gelişiminin sınırlandırılabilmesi yine farklılaştırılmış reeskont kotaları ile mümkün olabilmektedir. Turizm sektörünün desteklenmesi için turizm sektörüne destek veren bankaların reeskont oranlarının yüksek tutulması örnek olarak gösterilebilir (Koçyiğit, 2009, s. 65).

1.2. Maliye Politikası

1929 Dünya Ekonomik Buhranından önce devletin ekonomideki yerinin sınırlı olması düşüncesi hakimdi. Devlet ekonomiye sadece adalet ve diplomasi gibi tam kamusal hizmetler sunmakla görevliydi. 1929 Dünya Ekonomik Buhranının yaşanması ile devletin ekonomiye müdahalesinin gerekliliği düşüncesi hakim olmuş ve maliye bilimi doğmuştur. Maliye politikasının ekonomik, sosyal ve siyasal amaçları vardır (Yüksel, 2020, ss. 1-5). Bununla birlikte, maliye politikası düzenleyici politikalar ile iş birliği içinde yürütülmektedir.

Maliye politikası, ekonomik istikrarın sağlanmasına, işsizliğin önlenmesine olanak sağlar bu nedenle özellikle eksik istihdam durumunda önemli bir politika aracıdır. Kamu harcamalarının sadece vergiler ile karşılanması saf bir maliye politikası olarak adlandırılır. Makro iktisadi hedeflerin gerçekleşmesi için vergiler ile kamu harcamalarının birbirine uyumlu ve uzlaşmış olması gerekmektedir (Kocadağ, 2010, ss. 48-58). Son dönemlerde özellikle iktisadi dalgalanmaların ortadan kaldırılmasında ve istikrar sağlanmasında maliye politikası önemli ve etkili bir iktisat politikasıdır (Tepekule, 2016, ss. 60-68).

1.2.1. Maliye Politikası Amaçları

Maliye politikası temel amacı toplum refahının sağlanması ve bu refahın sürdürülmesidir. Maliye politikası ile piyasaya müdahale eden devlet, mali özgürlüğün sağlanmasını ve bu bağlamda yatırım ve tasarruf gibi önemli değişkenlerin istikrarlı ve sürdürülebilir olmasını amaçlamaktadır. Maliye politikası amaçları ülkelerin ekonomik ve gelişmişlik düzeylerine göre farklılık göstermektedir. Maliye politikası amaçları, ekonomik istikrar, ekonomik büyüme ve kalkınma ve gelir dağılımında adaletin sağlanmasıdır.

1.2.1.1. Ekonomik İstikrarın Sağlanması

Ekonomik istikrar, iç ve dış ekonomik istikrarı kapsamaktadır. İç piyasada istikrar, fiyat istikrarı ve tam istihdam ile özetlenebilir. Ekonomide bulunan tüm üretim faktörlerinin üretimde kullanılması ve fiyat istikrarının sağlanması ekonomik istikrarın sağlandığı anlamına gelir. Dış ekonomik istikrar ise ödemeler dengesinin de istikrarlı olmasıdır. Yani döviz giriş ve çıkışlarının dengeli olmasına yönelik maliye politikası uygulamaları da mevcuttur.

1.2.1.2. Ekonomik Büyüme ve Kalkınmanın Sağlanması

Ekonomik büyüme, ekonominin üretim faktörlerinin niceliğinin ya da niteliğinin artmasıdır. Kişi başına düşen gelir veya milli gelirdeki artış bu durumun sonucu olarak

yaşanır. Ekonomik kalkınma ise, ekonomik büyüme ile birlikte, toplumun siyasi, kültürel ve sosyal olarak gelişmesi anlamına gelmektedir. Maliye politikası bir yandan yatırım ve cari harcamalar ile büyüme ve kalkınmayı sağlarken diğer yandan vergi politikaları tasarruf ve yatırım denliğini sağlamaktadır. Maliye politikası, ekonominin ihtiyacı olan yatırım ve tasarruf miktarlarındaki istikrarsızlıkları gidermekte ve ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlamaktadır (Sayaner, 2018, ss. 37-43).

1.2.1.3. Gelir Dağılımında Adaletin Sağlanması

Gelir dağılımında adaletin sağlanması, maliye politikasının bir diğer amacıdır. Kamu harcamaları, vergiler, transfer harcamaları, sübvansiyonlar gibi maliye politikası araçları bu amaçla kullanılan araçlardır. Örneğin; düşük gelirli kesimlere yönelik kamu harcamalarının artırılması veya vergi indirimleri veya vergi politikası ile çok kazananlardan çok, az kazananlardan az vergi alınması bu amaca hizmet etmektedir. Bununla birlikte, gelir dağılımında adaletin sağlanması amacıyla dolaysız vergiler kullanılmaktadır. Ayrıca sosyal transfer harcamaları kullanılarak, düşük gelirli kesimlerin gelir seviyesini artırmak amaçlanmaktadır. Maliye politikası araçları kullanılarak eğitim ve sağlık harcamaları ile artan oranlı gelir vergisi uygulanmakta ve gelir dağılımı adaletini sağlamak hedeflenmektedir (Köktaş, 2015, ss. 3-15).

1.2.2. Maliye Politikası Araçları

1929 Dünya ekonomik buhranı yaşandıktan sonra ekonomiye devlet müdahalesinin gerektiği olgusu tüm dünyada yankı yapan bir görüş olmuştur. Maliye biliminin de ortaya çıkış noktası olarak kabul edilen bu dönüm noktası maliye politikasının amaçlarına ulaşmak için kullandıkları maliye politikası araçlarını da ortaya koymuştur. Maliye politikasının kullandığı araçlar; kamu harcamaları, vergiler, kamu borçlanması ve transfer harcamalarıdır.

1.2.2.1. Kamu Harcamaları

Kamu harcamaları, cari, yatırım ve transfer harcamaları olarak ayrılmaktadır. Cari harcamalar, devletin nihai mal ve hizmet alımlarını kapsamaktadır. Personel maaşları, kira ödemeleri, elektrik ve su faturaları gibi harcamalar cari harcamalardır. Cari harcamalar her yıl yapılır ve bir sonraki yıl tekrar eder. Alınan mal ve hizmetler cari yılda tüketilir. Sermaye stokunda meydana gelen değişimi ifade eden yatırım harcamaları, faydası uzun yıllar süren, dayanıklı mallardan oluşan harcamalardır. Barajlar, sosyal tesisler, köprüler yatırım

harcamalarına örnek olmaktadır. Kamu harcamalarında yaşanan bir değişim maliye politikası amaçlarını da etkileyecektir.

Kamu harcamalarının en büyük payı yatırım harcamalarından oluşmakta, daha sonra cari harcamalar ikinci sırayı almaktadır. Bu harcamaların yanı sıra iki harcamaya göre daha olmakla birlikte kamunun transfer harcamaları da bulunmaktadır. Bu harcamalar ile devlet, geri ödemesi olmaksızın ihtiyaç sahiplerine yardımda bulunmaktadır. Transfer harcamalarının milli gelir üzerinde dolaylı yoldan etkisi vardır ve sosyal açıdan önemli harcamalardır (Akbulut & Güran, 2015, s. 134-136). Emekli maaşları, dul aylıkları, öğrenci bursları, yoksullara yapılan ödenekler gibi harcamalar transfer harcamaları niteliğindedir.

Kamu harcamaları, hasıla ve fiyat istikrarı üzerinde etkilidir. Kamu harcamalarındaki artış hasıla ve enflasyonu arttırırken, kamu harcamalarındaki azalma hasıla düşürücü etkide bulunmaktadır. (Ulusoy & Yiğit, 2016, ss. 375-380). Kamu harcamalarını deflasyon üzerindeki etkisi, enflasyon üzerindeki etkisi ters yönlüdür. Kamu harcamaları artışı deflasyonu azaltıcı, kamu harcamalarındaki azalış ise deflasyon artırıcı yöndedir.

Kamu harcamalarının nasıl kullanılması gerekliliği ekonomik istikrar bakımından oldukça önemlidir. Zira kamu harcamalarındaki artış talebi arttırarak enflasyona neden olur ancak kamu harcamalarının artması yatırımlarda artış meydana getirerek işsizlikte azalmaya da neden olmaktadır. İşsizliğin ve durgunluğun birlikte gerçekleştiği stagflasyon olarak tanımlanan olgu ile bu iki değişkenin istikrar için düzenlenmesi kamu harcamalarının nasıl ve ne yönde kullanılması gerektiğinin de önemini arttırmaktadır.

Kamu yatırım harcamaları, ülkelerin gelişmişlik durumuna göre değişiklik gösterir. Gelişmiş ülkelerde kamu harcaması yüksektir. Bununla birlikte yatırım harcamalarının ekonomiye beklenen etkisi uzun dönemde gerçekleşir. Eğer yatırım harcamaları tasarruf miktarından daha az olursa ekonomik istikrar bozulur ve işsizlik gibi istenmeyen önemli sonuçlar doğurur. Yatırım harcamalarının tasarruf miktarını aşması ise enflasyonist etkilere sebep olacaktır. Bu yüzden devletler ekonominin içinde bulunduğu duruma göre yapmalıdır. Cari harcamalar da yatırım harcaması gibi ekonominin içinde bulunduğu yapıya göre şekillenmektedir. Her yıl yapılan cari harcamaların etkisi yapıldığı yıl ile sınırlı kalmaktadır. Devletin varlığının devamı için yapılan cari harcamalar da dolaylı olarak milli hasılaya etki etmektedir.

1.2.2.2. Vergi Gelirleri

Vergiler, ekonominin istikrarı ve sosyal hedeflerin oluşması için kullanılan etkin bir maliye politikası aracıdır. Vergi alma yetkisini elinde bulunduran devletin, başarılı bir vergi politikası yürütebilmesi için ülkenin ekonomik gelişmişlik düzeyi, gelir dağılımının özellikleri ve bireylerin vergiye olan tutumları bilinmesi gerekir (Gözegir, 2010, s. 24).

Hükümetler, ekonominin durumuna göre vergi oranlarında düşürme politikası izleyerek genişletici bir maliye politikası uygulayabilir. Bu politika bir yandan bireylerin satın alma güçlerini artırırken diğer yandan hasılayı artırıcı etkisi yaratabilir. Tam tersi yönünde eğer ekonomide vergi oranlarını artırma politikası izleyerek daraltıcı bir maliye politikası uygulayabilir.

Maliye politikası, ekonomik etkinlik açısından vergileri dolaylı vergiler ve dolaysız vergiler olarak ayırmaktadır. Doğrudan vergiler olarak da adlandırılan dolaysız vergiler, kişi ve kurumlardan yani vergi mükelleflerinden ödeme gücünü doğrudan hedef alınarak alınan vergilerdir. Dolaysız vergilerin etkisi çok kolay hissedilir. Dolaysız vergilerde meydana gelen değişimler, kişilerin tüketim ve çalışma kararlarını doğrudan etkiler.

Vergilemede ekonomik etkinlik ilkesi uygulanır. Bu ilkeye göre maksimum üretim ve yüksek oranlı büyüme ve kalkınma amaçlanmaktadır. Bu çerçevede devlet, aşırı vergi yükünü önlemek ve ekonomik büyümeyi sağlayan vergileri tercih eder. Vergileme ile devlet yararlı gördüğü faaliyetleri sübvans eder ve faydalı görmediği faaliyetleri de vergi ile caydırarak ekonomiye müdahale eder. Kamu harcamalar için ne kadar vergi alınacağı, bu alınan vergilerin neye dayanacağı yani konusu, hangi mükelleflerin vergi dışı bırakılacağı siyasal karar alma sorunudur. Siyasal karar alma mekanizması vergileme üzerinde oldukça önemli etkilere sahiptir. Örnek verecek olursak, vergi yükü seçim beklentisi olup olmamasına, seçim bölgelerine, muhalefetin güçlü olup olmamasına göre değişebilir. Bu bakımdan vergileme bir bakıma politik bir uygulamadır (Gencel & Kuru, 2012, ss. 29-60).

1.2.2.3. Borçlanma

Maliye politikasının bir diğer aracı olan borçlanma her ne kadar Klasik görüşe göre olağanüstü durumlarda başvurulması gereken bir araç olsa da günümüzde oldukça sık kullanılan bir araçtır. 1929 Ekonomik Buhranından sonra ekonomide Keynesyen anlayış yaygınlaşmıştır. Önceki dönemlerde olağanüstü bir kaynak olarak kullanılan borçlanma buhrandan sonra olağan bir finansman aracı haline gelmiştir. Özellikle gelişmiş ülkelerde

başvurulan borçlanma kaynağı, ekonomik kalkınmaya da katkı sağlamaktadır (Erasa & Özkanca Andıç, 2017, ss. 123-149).

Ekonomik hedefe göre borçların vade ve miktarında ayarlamalar yapılması, arzu edilen amaca ulaşılmasını sağlar. Vergiler de olduğu gibi borçlarda da mutlak hareket serbestisi söz konusu değildir. Akım halinde borçların milli gelir artışına, stok olarak da borçların milli gelire oranı ekonomilerin borçlanma ve borç yönetme kapasitelerini ve bu alandaki manevra kabiliyetini ya da kırılganlık derecesini ortaya koyar (Pınar vd., 2010, ss. 20-21).

Devletin borçlanma sebeplerinin fazlalığı, devlet borçlarının günümüzde büyümesine neden olmuştur. Devlet borçları sadece büyüklükleri değil, içerikleri ile de önem arz etmektedir. Devlet borçlanması iç borç ve dış borç olarak ayrılmaktadır (Çataloluk, 2009, ss. 240-258). İç borçlanma miktarı ve dış borçlanma miktarı ülkelerin ekonomik yapısına göre değişiklik göstermektedir.

İç borç, hükümetin ülke sınırları içindeki kişi ve kurumlara milli para ya da döviz cinsinden borçlanmasına denir ve finansman kaynağının yetersiz olması durumlarında başvurulur. Dış borç ise ülke dışı kaynaklardan borç edinilmesine denilmektedir. Dış borçlanma milli ekonominin gücünü ve dış ödeme dengesindeki ilişkilerini etkilemektedir. İç borçlanma için böyle bir durum söz konusu değildir veya dolaylı yünden etkilidir. Dış borçlanma milli geliri artıran bir faktör iken iç borçlanma sadece milli gelirin yapısı içinde bir el değiştirmeye neden olmaktadır.

Devlet yeterli sermayeye sahip olamaması durumunda, sanayileşmeyi finanse etmek, sürekli bütçe açıklarını kapamak ve savunma harcamalarını finanse etmek için dış borçlanmaya başvurur. Aynı zamanda ülke içindeki döviz miktarının yetersiz olduğu durumlarda da dış borçlanmaya gidilir. Finansman özelliği dışında borçlanma bir maliye politikası aracı olarak da kullanılmaktadır. Özellikle enflasyonist dönemlerde borçlanma yoluna gidilerek ekonomiye müdahale edilebilir.

1.2.2.4. Transfer Harcamaları

Satın alma gücünün bireyler ya da sosyal kitleler arasında el değiştirmesine yol açan transfer harcamaları; vergi iadeleri, yapılan sosyal yardımlar, sübvansiyonlar, kamu iktisadi teşebbüslerine yapılan transferler, SGK harcamaları ve borç faiz ödemeleridir (Kalaycı, 2016, ss. 2-6).

Devletin üretim faktörü kullanmadan yalnızca milli gelirin bir kısmının ekonomi içinde el değiştirmesine neden olan harcamalara transfer harcaması denilmektedir. Bu doğrultuda vergi olarak sağladığı kaynakları kişilere dağıtması da transfer harcamasıdır. Bu transferler bazen kişilere, bazen firmalara, seyrek olarak da diğer ülkelere yapılır ve çeşitli uygulama biçimleri alır. Transfer harcamaları gelir dağılımını değiştirmeye yöneliktir ancak transfer harcamaları sonucu geliri artanların bu geliri tüketime yöneltmeleri durumunda, milli gelirde artış olmaktadır (Meriç, 2003, ss. 171-191).

Sosyal devlet, piyasadaki başarısızlıkları ve dengesizlikleri ortadan kaldıran ve gelir dengesinde adaleti sağlayan devlet olarak tanımlanmaktadır. Transfer harcamaları bu bağlamda kullanılan maliye politikası aracıdır (Küçüköğlu vd., 2018, ss. 446-467).

1.2.3. İktisat Politikalarında Gecikme Sorunu

İktisat politikalarında, ekonomide yaşanan sorunu zamanında görmek ve bu sorunlara hangi politikalar ve hangi araçlar ile yaklaşılacağını anında tespit edip müdahale etmek oldukça önemlidir. Bu bağlamda yapılan müdahalenin etkisinin ne zaman oluşacağını tahmin etmek önem arz etmektedir.

İktisat politikası olarak para ve maliye politikaları çerçevesince yaşanan gecikmeler iç gecikmeler ve dış gecikmeler olarak ikiye ayrılmaktadır.

1.2.3.1. İç Gecikmeler

Ekonomik sorunun ortaya çıkışından politika düzenlenmesine kadar geçen süre iç gecikme olarak adlandırılmaktadır. İç gecikmeler teşhiste gecikmesi, karar almada gecikme, uygulama da gecikme olarak üçe ayrılmaktadır.

Teşhiste gecikme ekonomik problemin meydana gelmesi ile para ve maliye politikası karar vericilerin müdahale gerekliliğinin farkına varması arasında geçen zamanı ifade etmektedir.

Karar da gecikme, para veya maliye politikası uygulamasının gerekliliğinin anlaşılması ile kararın alınması arasında geçen süreyi ifade etmektedir.

Kararın alınması ile verilen kararın uygulanması arasında geçen süre ise uygulama gecikmesi olarak adlandırılmaktadır.

1.2.3.2. Dış Gecikme

Para ve maliye politikalarının uygulamaya konulması ile bu politikaların ekonomi üzerinde etki etmesi arasında geçen süre dış gecikme olarak adlandırılmaktadır. İstikrarsızlık oluşan bir ortamda piyasanın kendiliğinden düzelmesinin beklenmesi ve müdahale edilmemesi gibi bir durumda ekonomik sorunlar baş göstermektedir. Bir süre sonra uygulanacak olan politikanın gecikmesi bir anlam ifade etmeyecektir. Kullanılan para ve maliye politikası aracının hangi amaca ne kadar süre içinde tesir ettiğinin bilinmesi gerekir.

2. BÖLÜM

PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ

Bu bölümde para ve maliye politikalarının etkinliği konusuna yer verilmiştir. Reel gayri safi yurtiçi hasıla ve etkinlik kavramı açıklanmıştır. Para ve maliye politikalarının reel gayri safi yurtiçi hasılayı etkileme kanalları anlatılmıştır. Bölümün devamında para ve maliye politikalarının etkinliği konusunda iktisat okullarının görüşlerine yer verilmiştir. İkinci bölümün sonunda literatür incelemesine yer verilmiştir.

2.1. Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasıla ve Etkinlik Kavramı

Ülke sınırları içerisinde bir yılda üretilen nihai mal ve hizmetlerin üretildikleri yılın piyasa fiyatları üzerinden değerine nominal gayri safi yurtiçi hasıla denilmektedir. Ülke sınırları içinde belirli bir yılda üretilen nihai malların temel bir yılın piyasa fiyatları üzerinden hesaplanmasına ise reel gayri safi yurtiçi hasıla denilmektedir (Ünsal, 2011).

Etkinlik kavramı, belirli bir amaca ulaşmak için bağımsız değişkende yapılan değişikliğin, amaç değişkeni olan bağımlı değişkende yol açtığı etkiyi göstermektedir. İktisat politikalarında bağımlı değişkende en çok etkiyi yapan aracın seçilmesi, iktisat politikasının etkinliği anlamına gelmektedir (Akçay, 2009, s. 97).

2.1.1. Para Politikasının Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı Etkileme Kanalları

Para politikası parasal aktarım mekanizmaları ile ekonomiyi etkilenmektedir. Merkez Bankasının para politikasına yönelik aldığı bir karar ve yaptığı bir uygulama değişikliği, çeşitli aktarım mekanizması kanalları ile iktisadi birimlerin tasarruf, tüketim ve yatırım harcamalarına yönelik davranışlarını etkileyerek toplam talep ve toplam hasıla düzeyinde değişimler oluşturmaktadır. Para politikasındaki değişimlerin reel etkileri ve diğer makro ekonomik göstergelere yansımaları yani hasıla ile enflasyon gibi parametrelere olan etkileri, çeşitli aktarım kanalları aracılığıyla gerçekleştirilmektedir (Macit & Durgun, 2019, ss. 77-87).

Aşağıda para politikasının reel gayri safi yurtiçi hasılayı etkileme kanalları; faiz kanalı, diğer varlık fiyatları kanalı, döviz kuru kanalı, kredi kanalı, bilanço kanalı, beklenti kanalı, kapsamlı şekilde sunulmuştur.

2.1.1.1. Faiz Kanalı

Parasal aktarım mekanizmalarından olan faiz kanalı geleneksel aktarım kanalı olarak kabul edilmektedir. Merkez bankası, borç paranın alternatif maliyetini yani faiz oranını değiştirerek tüketicilerin yatırım kararlarını ve harcama kararlarını etkileyerek toplam talep üzerinde değişim meydana getirmektedir. Para arzının artması nominal faizde düşüşe yol açarken bu durum yatırım harcamalarındaki artış hasılayı artırmaktadır (TCMB, 2013).

2.1.1.2. Diğer Varlık Fiyatları Kanalı

Para politikasında yaşanan değişimler, bono, hisse senedi ve gayrimenkul gibi varlıkların göreceli fiyatlarını etkilemektedir. Varlık fiyatlarındaki düşüş, firmaların ve hane halklarının borç-varlık oranlarını değiştirerek borçlarını geri ödemede zorluklarla karşılaşmalarına ya da zorluklarla karşılaşabilecekleri endişesine kapılmalarına neden olabilir. Başka bir ifade ile diğer varlık fiyatları kanalında parasal büyüklüklerdeki değişimler diğer finansal varlıkların taleplerinde ve dolayısıyla onların fiyatlarında değişimlere neden olur. Böylece, Tobin' in q teorisinde öngörülen yolla yatırımlar ve servet etkisi sonucu tüketim değişir buna karşın finansal sistemin gelişmişliğinin sınırlı olması bu parasal aktarım kanalının önemini azaltacaktır. Yani çok iyi bir döviz piyasası yoksa, döviz kurunun para politikası uygulamalarının etkilerini reel ekonomiye tam olarak yansıtamamaktadır (Öztürkler & Çermikli, 2007, ss. 56-67). Aşağıda Tobin' in q teorisi ve servet etkisi incelenmiştir.

2.1.1.2.1. Tobin'in Q Teorisi

Sabit yatırıma ilişkin bir model oluşturan Amerikalı iktisatçı James Tobin tarafından 1969 yılında geliştirilen ve hisse senedi fiyatları ile yatırım harcamalarını ilişkilendiren yaklaşımdır. Tobin' in q teorisi diye nitelendirilen bu yaklaşımda, bir firmanın ihraç ettiği hisse senetlerinin piyasa değeri ile ihraç ettiği tahvillerin piyasa değerinin toplamına, firmanın piyasa değeri; firmanın piyasa değeri ile firmanın sahip olduğu sermaye stokunun yenilenme maliyeti arasındaki orana da q denilmektedir (Ünsal, 2011). Aşağıdaki (2.1.) numaralı denklemde q terimini nasıl elde edildiği ifade edilmiştir.

$$q = \frac{\text{Kurulu Sermayenin Piyasa Değeri}}{\text{Kurulu Sermayenin Yenileme Maliyeti}} \quad (1)$$

q değerinin birden büyük olması halinde firmalar sahip oldukları sermaye stoku büyötmek ve net yatırım yapmak isterler. Kar maksimizasyonu amaçlayan bir firma, zarar içeren q değerinin birden küçük olması durumunda sermaye stokunu büyöterek net yatırım yapmayı tercih etmez (Ünsal, 2011).

Tobin' in q teorisine göre, para politikası hisse senetleri üzerinde etkili ise yatırım kararları üzerinde de etkilidir. Genişletici para politikası faiz hadlerini düşöürerek, hisse senedi fiyatlarını ve firmanın q değerini yükselterek, yatırım harcamalarını teşvik edici olabilir (Şıklar, 2009, s. 215).

2.1.1.2.2. Servet Etkisi

Merkez bankası tarafından genişletici para politikası uygulandığında para arzı artmaktadır. Bu durum, hisse senedi talebini artırmakta ve buna bağılı olarak hisse senetlerinin değeri artmakta ve kişilerin servetin de artış meydana gelmektedir. Yani servetin artması ise tüketimi arttıracak ve toplam talepte genişleme meydana gelecektir. Bu nedenle hasıla yükselecektir. Daraltıcı para politikası uygulanması durumunda ise faiz oranlarının yükselecek konut satışlarında ve konut değeriğinde düşöş olacak ve bireylerin konutlarını ipotek edip daha az tutarda kredi almalarına ve tüketimlerinin azalmasına neden olacaktır (Kasapoğlu, 2007, s. 21).

2.1.1.3. Döviz Kuru Kanalı

Esnek döviz kurunun yaygınlaşması Bretton Woods (1946) sisteminin çökmesi ile beraber başlamış ve sermaye hareketliliğı düzeyi artmıştır. Bu durum, para politikasının döviz kurlarına etkisi yönünden araştırmalarda kantitatif bir artışa sebep olurken, niteliksel gelişmenin de ortaya çıkması yeni yöntemlerin uygulanması ile birlikte gelmiştir (Çakmaklı, 2005, ss. 28-30).

Merkez Bankası, genişletici para politikası ile piyasadaki para artmaktadır. Para miktarının artması faiz oranları da yol açmaktadır. Faiz oranının azalması ölkeden sermaye çıkışına yol açmaktadır. Bu durum yabancı paranın değeri kazanmasına ulusal paranın değeriğinin azalmasına neden olmaktadır. Ulusal paranın değeri kaybı ihracat hacmini yükselterek, ithalat hacminin gerilemesine yol açmaktadır. Dış ticarete meydana gelen bu değerişme sonucunda ise net ihracatta artış meydana gelmektedir. Artan net ihracat reel hasılanın da artmasına olanak sağlayacaktır (Kaplan, 2019, ss. 29-31).

Merkez Bankası tarafından para politikasında daraltıcı uygulamanın etkili olması durumunda ise piyasadaki para miktarında azalma meydana gelecek bu azalma sonucunda ulusal para yabancı para karşısında değer kazanacaktır. Ulusal parada meydana gelecek olan artış ihracatı düşürecek ve bununla birlikte de ithalatta artış meydana getirecektir. Dış ticarete meydana gelen bu değişme net ihracat azalmasına ve toplam hasılanın azalmasına etki edecektir (Kaplan, 2019, ss. 29-31).

2.1.1.4. Banka Kredi Kanalı

Banka kredi kanalı, para politikası ile reel ekonomi arasındaki bağlantıyı banka kredileri ile sağlamaktadır. Para politikasının banka rezervleri üzerindeki etkisi vasıtasıyla çalışır. Bankaların pasifinde yer alan rezerv karşılıklarında değişikliklere yol açan bir parasal şok, bankaların kredi verme imkanını etkileyecektir. Para politikası bu kanalda banka kredilerinin arzını genişletip sınırlandırarak tüketim ve yatırım harcamalarını dolayısıyla istihdam ve hasılayı etkiler. Kredi kanalı, para politikasının ekonomiyi nasıl etkilediğine ilişkin olarak geleneksel faiz oranı kanalının değiştirilmiş bir yorumuna sahiptir. Banka kredi kanalında parasal bir genişleme bankaların kredi verme gücünü artırır. Hem kredi kanalı hem de faiz oranı kanalında kısa dönemde genişletici bir para politikası başlangıçta faiz oranlarını azaltarak toplam talebi ve hasılayı yükseltir. Buna karşılık banka kredi kanalı faiz oranı kanalında yer almayan finansal araçların kredilere ilişkin davranışlarını içerir (Akkılıç, 2007, s. 29).

2.1.1.5. Bilanço Kanalı

Bilanço kanalı, faiz oranlarının firmaların bilançoları üzerindeki etkisi yoluyla çalışmaktadır. Para politikası, firmaların varlık ve yükümlülükleri ile bilanço likiditesini etkileyerek ekonomide ayrı bir aktarım kanalı oluşturur. Bilanço likiditesi ise firma ve han halkının yükümlülüklerine göre tuttıkları likit varlıkların miktarıdır (Akkılıç, 2007, s. 38).

Kredi piyasalarında oluşan asimetrik bilgi bu kanalda oldukça önem arz etmektedir. Borç alan firmaların yüksek net değeri, ki bu da firmanın likit varlıkları toplamı ve pazarlanabilir maddi teminatlarıyla ölçülmektedir, dış finansman primini azaltmaktadır. Bununla birlikte, borç alanlar borç verenlere faiz konusunda aralarında oluşabilecek anlaşmazlıkları, yatırımın önemli bir miktarını kendisi finanse ederek veya yükümlülüklerine karşı daha fazla teminat sunarak azaltmış olmaktadır. Buradan yola çıkarak, borç alan firmaların bilanço değeri karşılaştığı dış finansman primi ve aldığı kredinin şartlarını

etkilediğinden, firmaların bilanço değerindeki dalgalanmalar yatırım kararını etkileyecektir (Topçu, 2008, ss. 20-22).

2.1.1.6. Beklenti Kanalı

Beklenti kanalı, ekonomik birimlerin gelecek dönemlere ilişkin başta enflasyon olmak üzere ekonomik şartlarda yaşanmasını bekledikleri değişimler aracılığıyla çalışan aktarım kanalıdır. Gelecek dönemlerde oluşacak olaylar ve şartlar hakkında tam bir bilgi ve garantinin olmadığı aynı zaman da öngörülemezliğin devam ettiği bir ekonomik ortamda iktisadi birimlerin geleceğe dayalı türlü kararlar almak zorunda kalmaları, beklenti oluşturmalarını gerekli kılmaktadır. Beklentiler büyük oranda iktisadi büyüklüklerle ilgili deneyimlere, karar alma sürecinde edinilen bilgilere, ekonominin içinde bulunduğu yapıya ve beklenen potansiyel değişmelere dayanılarak oluşturulmaktadır (Cengiz, 2009, ss. 225-247).

2.1.2. Maliye Politikasının Reel Gayri Safi Yurtiçi Hasılayı Etkileme Kanalı: Çarpan

Maliye politikasının reel gayri safi yurtiçi hasıla üzerindeki etkisi çarpan analizi ile ölçülmektedir. Aşağıda maliye politikası araçlarının GSYH üzerindeki etkilerini kamu harcamaları çarpanı, veri çarpanı ve transfer ödemeleri çarpanı kapsamında sunulmaktadır.

2.1.2.1. Kamu Harcaması ve Çarpan Etkisi

Devletin üstlendiği görevleri yerine getirmesi için yaptığı harcamalar kamu harcamalarıdır. Kamu harcamaları mal ve hizmet alımı olabileceği gibi büyüme ve kalkınmanın sağlanması, gelir dağılımının sağlanması gibi sosyal amaçlı harcamalar da olabilir. Devletin ihtiyaçlarını karşılamak için yaptığı kamu harcamaları günümüzde daha çok ekonomiye müdahale için kullanılmaktadır.

Bu anlamda kamu harcaması çarpanı, bir birim kamu harcamasının reel gayri safi yurtiçi hasıla da meydana getirdiği etkiyi göstermektedir.

Dış ticaretin olduğu ekonomi açık ekonomi olarak nitelendirilirken dış ticaret yapılmayan ekonomiler kapalı ekonomi olarak nitelendirilmektedir. Kazancın sıfır olduğu durumlarda bile alınan yani gelirden bağımsız olan vergilere otonom vergiler olarak adlandırılmaktadır. Tablo 1' de harcama çarpanının ekonominin açık veya kapalı olması göre ve verginin otonom olup olmamasına göre sınıflandırılmıştır. Tablo 1' de yer alan c marjinal

tüketim eğilimini gösterirken t marjinal vergi haddini göstermektedir m ise marjinal ithalat oranıdır.

Tablo 1: Harcama Çarpanı

Kapalı ekonomi		Açık Ekonomi	
Otonom Vergi	Gelire Bağlı Vergi	Otonom Vergi	Gelire Bağlı Vergi
$\frac{1}{1-c}$	$\frac{1}{1-c(1-t)}$	$\frac{1}{1-c+m}$	$\frac{1}{1-c(1-t)+m}$

2.1.2.2. Vergiler ve Çarpan Etkisi

Devletin ihtiyaçlarını karşılamak için elinde olan en önemli finansman kaynağından biri vergilerdir. Vergiler, finans kaynağı olmanın yanında sosyal ve ekonomik amaçlıda oldukça yaygın kullanılmaktadır. Gelir dağılımında adaleti sağlamak vergilerin sosyal amacına örnek gösterilebilirken, talep artırıcı ve talep kısıcıcı etkisiyle de ekonomik amacına örnek gösterilebilmektedir. Vergiler reel gayri safi yurtiçi hasıla üzerinde oldukça etkilidir ve bu etki vergi çarpanı ile ölçülmektedir.

Vergi çarpanı, vergilerde meydana gelen değişimin hasılda meydana getirdiği değişimi ifade etmektedir. Vergiler, hasıla da ters yönlü etkiye sahip olması nedeniyle negatif işaretli olarak gösterilmektedir.

Tablo 2’de görüldüğü üzere vergi çarpanı, açık ve kapalı ekonomiye ve aynı zamanda verginin otonom olup olmamasına göre sınıflandırılmaktadır.

Tablo 2: Vergi Çarpanı

Kapalı ekonomi		Açık Ekonomi	
Otonom Vergi	Gelire Bağlı Vergi	Otonom Vergi	Gelire Bağlı Vergi
$\frac{-c}{1-c}$	$\frac{-c}{1-c(1-t)}$	$\frac{-c}{1-c+m}$	$\frac{-c}{1-c(1-t)+m}$

2.1.2.3. Transfer Ödemeleri ve Çarpan Etkisi

Karşılığında mal veya hizmet alınmayan, karşılıksız yapılan harcamalar transfer harcamaları olarak adlandırılmaktadır. Karşılığının olmaması fiyatlar ve üretimde herhangi bir etki oluşturmamasına neden olmaktadır. Transfer harcamaları satıl alma gücünün el değiştirmesi anlamına gelmektedir. Bu el değiştirme kişi ve kurumlar arasında olabilmektedir. Sermaye oluşumu için yapılan bir transfer harcaması varsa bu harcamaların karşılığı vardır. Özel sektöre ait bir taşınmazın karşılık olan değerinin ödenerek satın alınması buna örnek olabilir. Sosyal amaç için şahıslara, işletmelere ve yabancı uyruklu vatandaşlara yapılan bir transfer harcaması söz konusu ise bu transfer harcamaları karşılıksızdır. Kişilere ayni yardım olarak transfer harcaması yapılabilir. İşletmelere yapılan sübvansiyonlar da bu kapsamda yer almaktadır.

Transfer harcamaları özelliği itibariyle karşılıksız harcamalar olarak bilinmekte bu sebeple de GSMH üzerinde doğrudan etkili olmayan harcamalardır. Transfer harcamaları, ülkedeki gelirin tekrar dağıtılması aşamasında devlet tarafından ortaya konan bir olgudur. Transfer harcamalarının ne olduğu ile ilgili kesin bir tanımlama yapılmamış olup bu harcamaların kapsamı zamanla değişmiştir. Bazı yeni harcama çeşitleri transfer harcaması olarak kabul edilirken bazıları ise kapsam dışına çıkabilmektedir (Gül, 2016).

Devlet, yerel idarelerin ihtiyaçlarını karşılayamadığı zamanlarda yerel yönetimlere maddi yardımda bulunabilir. Genel bütçeden yapılan bu yardımlar, yerel yönetimler tarafından mal ve hizmet satın alınmasında kullanılmış olsa bile, merkez yönetime herhangi bir karşılık sağlamadıkları için transfer harcaması olarak kabul edilebilir. Devletin yaptığı faiz ödemeleri karşısında da herhangi bir mal veya hizmet satın alınması yapılamadığından bu faiz ödemeleri harcaması da transfer harcaması olarak kabul edilir. Transfer harcamaları gelir bölümünde dağılımı sağladığı için gelir dağılımında adaleti oluşturmada da etkili olur. Bireylerin ve sosyal grupların satın alma güçlerini doğrudan artırma bazı kişi ve grupların da dolaylı olarak arttırmaları sebebi ile yapılan transfer harcamaları dolaylı ve dolaysız olarak ayrılmaktadır (Gül, 2016).

Transfer ödemelerinde meydana gelen değişimin reel GDP üzerinde meydana getirdiği değişimi ölçen katsayıya transfer harcaması çarpanı denilmektedir. Tablo 3’de Transfer ödemeleri çarpanı hem açık ekonomi hem kapalı ekonomi durumu ile birlikte sunulmuştur.

Tablo 3: Transfer Ödemeleri Çarpanı

Kapalı ekonomi		Açık Ekonomi	
Otonom Vergi	Gelire Bağlı Vergi	Otonom Vergi	Gelire Bağlı Vergi
$\frac{c}{1-c}$	$\frac{c}{1-c(1-t)}$	$\frac{c}{1-c+m}$	$\frac{c}{1-c(1-t)+m}$

2.1.2.4. Borçlanma Etkisi

Ülkeler, devlet harcamasını karşılamak için kullandığı vergi kaynağı ile birlikte borçlanma yolu ile de harcamalarını finanse etmektedir. Borçlanma bazı iktisat okulları tarafından kullanılması riskli olan bir politika aracı olsa da günümüz de ulaştığı miktar ve iktisadi değişkenler üzerindeki etkisi nedeniyle oldukça önemli bir kamu geliri olmuştur. Geçici bir gelir kaynağı olması da vergiden ayıran en önemli farkıdır. Devlet vergi alarak sağladığı geliri ileri zamanlarda mükelleflere ödemeyeceği halde borçlanma yoluyla finansmanda hem anapara ödenmesi hem de faiz ödemesi yapılmaktadır. Borçlanma iki sebeple yapılmaktadır. İlk olarak bütçe veya diğer kamu kurumları açıklarını finanse etmek amaçlanır. Bu duruma mali anlamda borçlanma denilmektedir. İkinci durumda ise enflasyon ve deflasyonu önleme, gelir dağılımında adaleti sağlama, ekonomik büyüme ve kalkınmayı sağlama amacıyla makro iktisadi hedeflerin gerçekleşmesi durumudur. Bu durumdaki borçlanmaya ekonomik ve sosyal amaçlı borçlanma denilmektedir (Demir, 2019, s. 23).

2.2. İktisat Okullarının Para ve Maliye Politikası Etkinliği Konusundaki Görüşleri

Para ve maliye politikaları hakkında iktisadi okulların görüşleri farklılık göstermektedir. Para ve maliye politikaları uygulandığı dönem de hangi iktisat okulunun görüşü hakim ise o iktisadi okulun görüşleri göz önünde bulundurulmaktadır. İktisat okulları, Klasik iktisadi yaklaşım, Keynesyen iktisat okulu, Monetarist İktisat Okulu, Yeni klasik iktisat Okulu, Yeni Keynes İktisat Okulu ve Arz Yönlü İktisat okulu görüşleri sunulmuştur.

2.2.1. Klasik İktisat Okulu

1776 yılında Adam Smith tarafından yayınlanan Ulusların Zenginliği adlı eserde var olan düşünceler ile ortaya çıkmıştır. Klasik Okul' a göre ekonomi tam istihdamdadır ve piyasa görünmez bir el vasıtasıyla dengeye gelmektedir. Bundan dolayı ekonomiye devlet müdahalesinin olmaması gerektiğini savunurlar. Ekonomide tam rekabet kurallarının geçerli

olduğu savunulmaktadır. Tam istihdam seviyesinde bozulmalar olsa da bunun kendiliğinden düzeleceği iddia edilmektedir. Ekonomide her arz kendi talebini yaratır düşüncesi (Say Yasası) geçerlidir. Yani bütün üretilen mallar satılmaktadır. Piyasada çok sayıda alıcı ve çok sayıda satıcı vardır. Fiyatların belirlenmesinde üretici ve tüketicilerin müdahalesi yoktur, fiyatlar piyasada kendiliğinden belirlenir. Piyasaya giriş çıkışlar serbesttir. Üretici ve tüketiciler piyasada tam bilgiye sahiptir. Klasik Okul düşünürlerine göre tüketim ve tasarruf, faizlerin bir fonksiyonudur. Faizlerin artması tüketime giden harcamanın tasarrufa yönelmesine sebep olmaktadır (Özdurak, 2015).

Klasik Okul düşünürlerine göre para yansızdır yani parasal bir değişiklik reel değişkenleri etkilememektedir. Bu doğrultuda para ve maliye politikası etkinsizdir. Para arzının artması sadece fiyatlar genel düzeyini artırmaktadır. Ekonomik büyümenin asıl kaynağı tasarruftur.

2.2.2. Keynesyen İktisat Okulu

Bu yaklaşımın temelinde, büyük dünya buhranı sonrası yaşanan işsizlik sorununa çözüm bulabilmek amacıyla kabul gören ve 1970’li yıllara kadar pek çok ülkede uygulanan politikalardır. Keynesyen İktisat Okulu, 1929 Dünya Ekonomik Buhranı’na çözüm getiremeyen Klasik İktisadi Okul sonrası krize çözüm olarak doğmuştur. J.M. Keynes 1936 yılında Genel Teori kitabında Klasik İktisat Okulunu eleştirmiştir. Bu yaklaşıma göre ekonomiler genellikle eksik istihdamdadır. Keynesyen İktisat Okulu’na göre fiyat ve ücretler esnek değildir. Bu nedenle piyasalar fiyat mekanizmasına bağlı olarak dengeye gelemmez. Emek piyasasında dengesizlik vardır. Sendikalar ve ücret sözleşmeleri ücretlerin denge seviyesine dönmesine engel olur. Ekonomilerde üretim şokları yaşanabilir bu nedenle Say Yasası geçerli değildir. Eksik istihdamı ve işsizliği ortadan kaldırmak için ekonomiye devlet müdahalesi gereklidir. Para ve maliye politikalarının reel hasıla etkilediği ileri sürülür (Özdurak, 2015).

Keynes likidite tercihi teorisiyle tahvillerle para arasındaki ikame imkanlarını vurgulamıştır. Tahvil faizleri elde tutulmak istenen para miktarını etkileyecektir. Bireyler faiz oranı yüksek durumda iken tahvili elinden çıkararak para balanslarını azaltacaklardır. Faiz oranı düştükçe para talebi artacak ve belirli bir faiz oranında para talebi faize göre tamamen elastik olacaktır. İşte bu noktada ekonomi, likidite tuzağına düşmüş olacaktır. Merkez Bankası bu noktadan sonra para arzını ne kadar artırırsa artırsın, faiz oranı düşmeyecek ve bu yolla yatırımları uyarmak mümkün olmayacaktır. Likidite tuzağı dönemlerinde maliye politikası

etkin olacak, hasıla düzeyi artışı yaratabilecektir. Keynesyen Okulda bu özel durum dışında hem para hem maliye politikası etkilidir. Fakat reel hasılayı etkileme gücü açısından bu politikalar karşılaştırıldığında maliye politikası ön plana çıkmaktadır. Bu etki çarpan mekanizmasına bağlı olarak yaşanmaktadır.

2.2.3. Parasalcı İktisat Okulu

Milton Friedman'ın temsilciliğini yaptığı Parasalcı İktisat Okulu, 1970'li yıllarda yaşanan stagflasyon sorununa karşı Keynesyen okulun çözüm getirememesi üzerine önem kazanmıştır (Ekinci, 2020).

Friedman'a göre reel olguların nasıl tepki vereceklerini öngörebilmek için bir ekonomik modelin basite indirgenerek sunulması ile test edilir. Halbuki Keynesyen Okul her aşamada reel olgular kadar karmaşık ve geniş bir model oluşturmaya yönelmişlerdir. Friedman'ın ekonomik yönteme yaklaşımı, ekonominin geçmişini basit şekilde açıklayan geleceğinin ise öngörülmesini sağlayan, teori ve hipotezler bütünüdür. Bu doğrultuda ekonomi, herhangi bir doğal bilim gibi objektif olacaktır (Ekinci, 2020).

Friedman'a göre GSMH, parasal ücret ve fiyat gibi parasal değişkenlerin saptanmasında sadece para önemlidir. Bunu tersine maliye politikaları, vergileme, işçi sendikalarının davranışları gibi değişkenler diğer etkenlerdir ve önemli değildir. Para reel değişkenleri kısa süre etkiler zira yalnızca bir tek reel faiz dengesi, gerçek işsizlik dengesi ve son olarak tek bir reel ücret dengesi vardır. Söz konusu reel değişkenler ancak geçici bir süre, para ile etkilenebilmekte ama nihayetinde yine eski dengelerine dönmektedirler. Parasal harcamaları, gelirleri ve fiyatları yalnızca para arzı etkilemektedir. Ama para arzının bahsi geçen değişkenleri etkilemesi belli bir süre gecikme ile gerçekleşmektedir. Bu süre bilinmeyen sebeplerle olup 6-24 ay arasında değişkenlik göstermektedir (Ekinci, 2020).

Irving fischer (1911) tarafından ortaya atılan miktar teorisi $M.V = P.Y$ şeklindedir ve burada bahsedilen M para stokunu, V paranın dolaşım hızını, P ortalama fiyat düzeyini, Y ise reel mal ve hizmetleri göstermektedir. Bu teori yakın dönemlerde Milton Friedman (1956)'ın çalışmalarıyla yeniden gündeme gelmiştir ve ona göre bireysel bir tüketicinin para talebi analizine dayanarak, paranın genel dolaşım hızının diğer faktörler arasında faiz oranı ve servetin reel değeri gibi faktörlere bağlı olduğunu belirtmiştir. Paranın gelir dolaşım hızı değişebilir ancak bu değişme tesadüf değil bir ekonometrik model içinde tahmin edilebilir ve açıklaması yapılabilir. Ek olarak Friedman, birçok sanayi ülkesinde V' nin değerinin istikrarlı

olduğuna işaret etmiş ve buradan da para politikasının, fiyat istikrarının sağlanmasında önemli rol oynayacağı sonucuna ulaşmıştır (Ekinci, 2020).

Keynesyen Okul temsilcileri ile Parasalcı Okul temsilcilerinin kullandığı çalışmalarda değişkenler ve tanımlamalar benzerlik göstermektedir. Bu okulların arasındaki fark ise para politikası görüşleridir. Fiyatlar genel düzeyinin belirlenmesinde paranın etkin rol oynadığını söyleyen Parasalcı Okul, finansal varlıkların talebinde oluşacak değişkenlerin de para arzında meydana gelen değişiklikler ile oluştuğunu ileri sürmektedirler. Parasalcı Okul göre uzun dönemde para arzında meydana gelen değişiklikler fiyatlar gene düzeyinde etkili olurken kısa dönemde reel hasıla ve istihdam üzerinde etkilidir. Tam istihdamın sağlanması için nitelikli iş gücü ile birlikte teknolojik gelişme ve sermaye gibi değişkenlere bağı olduğundan para arzındaki değişimler daha çok fiyatlar genel düzeyinin değişmesine neden olmaktadır (Berber, 29, ss. 1-12).

Parasalcı Okul iktisatçıları, Keynesyen Okul görüşlerini “neoklasik iki başlılık” olarak suçlamakta ve görüşlerini reddetmektedirler. Parasalcı Okul iktisatçıları, parayı değer ölçüsü olarak değil üretim aracı olarak ele almaktadır. Parasalcı Okul iktisatçılarına göre faiz, bilinene göre paranın değil kredinin fiyatıdır ve kredi arz ve talebini etkilemektedir (Serin, 1987).

2.2.4. Yeni Klasik İktisat Okulu

Yeni Klasik İktisat Okulu, Keynes Okul sonrası gelişen akımdır. 1970’lerin başında ortaya çıkmıştır. Temsilcileri Muth, Lucas, Wallace, Sargent (Erdem vd., 2018)’tir. Bu yaklaşıma göre beklentiler rasyoneldir yani mevcut bilgiler doğru (rasyonel) olarak yorumlanmaktadır. Yeni Klasik Okula göre ücretler ve fiyatlar esnektir. Ekonomik bireyler tam bilgiye sahiptir ve doğru kullanır. Muth (1961) tarafından öne sürülen Rasyonel Beklentiler hipotezine göre; ekonomik bireyler karar alırken bütün bilgileri kullanır. Ekonomide meydana gelen bir şok olursa ve bu şok doğrultusunda bir bozulma olursa bu bozulma iki türlü ele alınır. Eğer bu şok beklenilmeyen bir şoksa, etkisi öngörülen kadar devam eder. Ancak öngörülen bir şok olursa bireyler bu duruma kendini hemen adapte edebilirler. Yani ekonomideki sadece öngörülmeyen şoklar doğal işsizlik seviyesindeki tam istihdam hasılasından sapmaya neden olur. Yeni Klasik Okul iktisatçıları, sistematik hatanın olmadığını varsayarlar. Yani Yeni Klasik iktisatçılara göre maliye politikası sadece fiyatları artırır. Yeni Klasik iktisatçılara göre öngörülen para politikası sadece enflasyona neden olur.

Öngörülmeven para politikası ise kısa bir süre için ekonomiye etki etse de öngöröldüğü anda yine etkisiz olur.

Yeni Klasik Okul iktisatçılarına göre öngörölen para politikası kısa ve uzun dönemde etkili değıldir. Para arzındaki artışlar fiyatları artırırken para arzında meydana gelen azalışlar fiyatları aşağı çekmektedir. Öngörölmeyen para politikası ise sadece kısa dönemde etkin durumdadır. Para arzında veya kamu harcamalarında meydana gelen artışlar fiyatları artırırken toplam gelirdede artış meydana getirmektedir. Para arzında meydana gelen azalışlar ise fiyatlar genel düzeyini azaltırken toplam gelirdede azalma oluşturmaktadır. Dolayısıyla öngörölmeyen politikalar kısa dönemde etkilidir.

2.2.5. Yeni Keynesyen İktisat Okulu

Yeni Keynesyen Okulun ortaya çıkması 1970li yıllardaki yeni klasik devrimin ilk devrelerine denk gelmektedir (Snowdon & Vane, 2005, ss. 357-433). Bu süreçten itibaren Yeni Keynesyen literatürün gelişimi öncelikli olarak maksimizasyon davranışı ve rasyonel beklentilere dayalı ücret ve veya fiyat katılıklarının özenli ve tatmin edici modellerinin ayrıştırılmasıyla oluşmuştur. Yeni Keynesyen İktisat içerisinde hissedilen teorik krizlere karşılık olarak gelişim göstermiştir. Keynesyen Okul iktisatçıları karşılaştıkları en önemli görev eski Keynesyen modelin teorik hatalarına ve tutarsızlıklarına çözüm getirmek olmuştur. Böylece Yeni Keynesyen Okul iktisatçıları, ücret ve fiyat katılıklarının rasyonelleştirildiği tutarlı bir toplam arz teorisi kurmayı hedeflemişlerdir (Snowdon & Vane, 2005, ss. 357-433).

Yeni Keynesyen Okul, öngörölen para politikalarının toplam gelir düzeyinde artış meydana getireceğini savunmuşlardır. Bu durumun sebebi, Klasik Okula göre ücretlerin ve fiyatların esnek değıl yapışkan oluşudur. Ekonomik birimler, para arzında meydana gelen artışı öngörmüş olsalar bile ücretler ve fiyatların yapışkan olması nedeniyle bu artışa uyum sağlaması zaman alacaktır. Yeni Keynesyen Okul, öngörölmeyen para politikasının daha fazla toplam talebi artıracığını savunmuşlardır. Bunun sebebi ise öngörölmeyen politikalar, tahmin yanlışlarına yol açmaktadır. Para otoritesi tarafından yapılan para arzının, gerçekleşen fiyat seviyesinin beklenen fiyat seviyesinden yüksek olmasına neden olacaktır (Bayraktar, 2010, ss. 151-168).

2.2.6. Arz Yönlü İktisat Okulu

1970’li yıllarda yaşanan stagflasyon ile birlikte Keynesyen iktisat politikaları eleştirilmeye başlamıştır. Bu eleştiriler ile birlikte Arz Yönlü İktisat Okulu görüşleri önem

kazanmıştır. Arz Yönlü İktisat Okulu'na göre ekonomik büyüme talep ile değil arz ile sağlanmalıdır. Arz Yönlü İktisat Okulu, ekonomiye müdahale edilmesini değil piyasa işleyişinin iyi çalışmasını sağlamanın çözüm olacağını savunmuştur. Arz Yönlü İktisat Okulu, üretim artışını savunarak bu sayede ekonomik büyümenin sağlandığını savunmuştur. Bu doğrultuda tasarruf ve yatırımın sübvansede edilmesi, müteşebbislere vergi indirimi yapılması gibi öneriler sunmuştur (Yılmaz, 2010, ss. 158-163)

Arz Yönlü İktisat Okulu iktisatçıları, Keynesyen Okul'un talep yönlü politikalarının kamu harcamalarını artırdığını ve artan kamu harcamalarının vergiler ile finanse edilmesinden kaynaklı enflasyonist sorunlar oluşturduğunu savunmuşlardır. Arz Yönlü İktisatçılar, vergi oranları ile vergi gelirleri arasındaki bağlantıyı ortaya koyan Laffer Eğrisi kavramını iktisat bilimine katmışlardır. Laffer Eğrisi, düşük ve yüksek vergi oranlarında devletin vergi geliri sağlayamadığı ancak vergi hasılatının maksimum olduğu düzeyde optimal vergi oranının devlete maksimum vergi geliri sağladığını göstermektedir. Arz Yönlü Okul, toplam talebin etkilenmesi bakımından maliye politikasına sıcak bakmamıştır. Bu kapsamda vergi politikaları ve enflasyona karşı çözüm politikalarını savunmuşlardır (Aktan, 2009, ss. 40-52).

2.3. Literatür İncelemesi

Literatürde para ve maliye politikaları ile hasıla ve büyüme ile ilgili çalışmaların örnekleri aşağıda sunulmaktadır.

Düzgün (2010), yapmış olduğu çalışmada Türkiye ekonomisinde para ve maliye politikasının etkinliğini ARDL yöntemi ile araştırmıştır. 1987:1 – 2007:3 dönemleri arasında üçer aylık veriler kullanılmıştır. Çalışmada bağımlı değişken GSYİH, bağımsız değişkenler, para arzı (M2), kamu harcamasıdır. Çalışma sonucunda Türkiye ekonomisi üzerinde maliye politikasının etkili olduğunu ortaya konmuştur ancak maliye politikasının etkisi negatif yönlüdür.

Duman (2016), Türkiye ekonomisinde para politikasının ekonomik büyüme üzerine etkisini incelemiştir. 1998:1 – 2015:4 dönemleri üçer aylık veriler kullanılmaktadır. Çalışmada Johansen eş bütünleşme ve hata düzeltme modeli kullanılmıştır. Bağımlı değişken GSYİH, bağımsız değişken de politika faiz oranıdır. Çalışma da elde edilen sonuca göre eş bütünleşme ve hata düzeltme denklemlerine göre hem kısa hem de uzun dönemde GSYİH ve faiz oranları arasında güçlü bir ilişkinin varlığı sonucuna ulaşılmıştır. Genişletici para politikası, faiz oranlarını düşürerek nihayetinde yapılan yatırımların maliyetinin azalmasına

yol açmaktadır. Bireylerin ve harcama kararlarının olumlu yönde etkilenmesi sonucu reel ekonomi canlanmaktadır. Türkiye’ de uygulanan para politikasının ekonomik büyüme üzerinde etkili ve güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Sancar (2015), Türkiye için para ve maliye politikasının etkinliğini araştırmıştır. Çalışmada ARDL modeli kullanılmıştır. 1990-2014 dönemleri yıllık veriler kullanılmıştır. Bağımlı değişken GSYİH büyüme oranı, bağımsız değişkenler ise kamu harcamalarının GSYİH’ ya oranı, kamu gelirlerinin GSYİH’ ya oranı, kısa vadeli faiz oranları ve geniş tanımlı para arzı (M2) dır. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre uzun dönemde para politikası etkin değildir. Maliye politikası ise hem uzun hem de kısa dönemde etkilidir ancak negatif yönlüdür.

Alizadeh, Mutlu ve Erkılıç (2011), Türkiye’de maliye politikası araçlarından borçlanma ve vergilerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini EKK yöntemi ile 1990 – 2008 yılları için incelemiştir. Bağımlı değişken olarak GSYİH’nın yıllık büyüme oranı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler, dış borç, iç borç, vergi gelirleri verileridir. Elde edilen sonuçlara göre dış borçlanma ekonomik büyümeyi pozitif etkilemiştir. İç borç stokundaki artış GSYİH’yı negatif yönlü etkilediği gözlemlenmiştir. Dış borçlanmanın iç borçlanmaya göre ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü etkilerinin olduğu ve borçla büyümenin vergi ile büyümeden daha avantajlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Susam ve Oktayer (2008), kamu harcamaları ile ekonomik büyüme ilişkisini incelemişlerdir. Çalışmada EKK yöntemi kullanılmıştır. Türkiye için 1970-2005 dönemi incelenmiştir. Çalışmada bağımlı değişken, GSMH’daki büyüme oranıdır. Bağımsız değişkenler, işgücü, sermaye ve konsolide bütçe giderleridir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre toplam kamu harcamalarının ekonomik büyüme üzerine etkisi anlamlı değilken kamu yatırım harcamalarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir.

Dalyancı ve Oktar (2012), Türkiye ekonomisinde para politikasının ekonomik büyüme üzerine etkisini Granger nedensellik analizi ile 2003:1 – 2011:9 yılları için incelemiştir. Çalışmada aylık veriler kullanılmıştır. Bağımlı değişken enflasyon oranı (TUFİ), bağımsız değişken politika faizidir. Çalışmanın sonucunda politika faizi enflasyonu etkilememektedir. Enflasyon ise kısa dönemde politika faizini etkilemektedir. Bununla birlikte uzun dönemde politika faizi ve enflasyon arasında karşılıklı aynı yönde ilişkinin olduğu sonucuna varılmıştır.

Akıncı ve Yıldız (2018), Türkiye’ de uygulanan maliye politikası uygulamalarının ekonomik büyüme üzerine etkinliğini incelemişlerdir. İki aşamalı ekonometrik analiz yapılmıştır. İlk olarak değişkenler arasında eşbütünleşme analizi yapılarak uzun dönem ilişkinin varlığı test edilmiş daha sonra ise etki tepki analizi ve varyans araştırması için VAR modeli kurulmuştur. 2002:4-2014:4 dönemleri üçer aylık veriler kullanılmıştır. Bağımlı değişken GSYİH, bağımsız değişkenler, kamu harcamaları ve vergi gelirleridir. Çalışma da elde edilen bulgulara göre eşbütünleşme analizi ile elde edilen sonuçlar değişkenler arasında uzun dönemli ilişki bulunduğu gözlemlenmiştir ve maliye politikası ekonomik büyüme üzerinde etkilidir.

Karagöl ve Benli (2019), BRICS-T ülkelerinde para ve maliye politikasının etkinliğini incelemişlerdir. Çalışma da Sabit Etkiler, Rassal Etkiler ve Genelleştirilmiş Momentler Metodu kullanılmıştır. 1997 – 2018 dönemi yıllık veriler kullanılmıştır. Bağımlı değişken GSYİH bağımsız değişkenler, nihai tüketim harcamaları ve geniş tabanlı para arzıdır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre maliye politikası para politikasına göre daha etkindir.

Aslan (2007), para ve maliye politikası şoklarının milli gelire olan etkisini incelemiştir. Çalışmada VAR analizi kullanılmıştır. 1987:1 – 2006:2 dönemleri için üçer aylık veriler kullanılmıştır. Bağımlı değişken GSMH, bağımsız değişkenler, kamu harcamaları, kamu cari harcamaları, kamu yatırım harcamaları, dolaşımdaki para, dar tabanlı para arzı, geniş tabanlı para arzı ya da içsel para arzı verileridir. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre VAR analizi ve VAR analizine eşlik eden analizler çerçevesinde hem para hem de maliye politikalarının etkileri oldukça sınırlıdır sonucuna varılmıştır.

Jawaid, Qadri ve Ali (2011), para, maliye ve ticaret politikasının ekonomik büyüme üzerine etkisini Pakistan için incelemişlerdir. 1981 – 2009 dönemleri yıllık veriler kullanılmıştır. Çalışmada Eş bütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli kullanılmıştır. Bağımlı değişken GSYİH, bağımsız değişkenler, para arzı (M1), kamu harcamaları, dış ticaret oranı verileridir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, Eş bütünleşme ve hata düzeltme modelinin sonuçları, para ve maliye politikasının ekonomik büyüme ile pozitif yönlü ve anlamlı olduğunu uzun ve kısa dönemde göstermiştir. Sonuçlara göre para politikası maliye politikasına göre daha etkin, ticaret politikasının ise büyüme üzerinde etkisiz olduğu gözlemlenmiştir.

Karaca (2017), Türkiye’ de para ve maliye politikalarının göreceli etkinliğini incelemiştir. 2004:3 – 2017:1 dönemleri için üçer aylık veriler kullanılmıştır. Çalışmada VAR

analizine dayalı Granger nedensellik analizi, etki tepki fonksiyonları ve varyans araştırmasından yararlanılmıştır. Bağımlı değişken, GSYİH bağımsız değişkenler, politika faizindeki nispi değişim, faiz dışı bütçe harcamalarındaki nispi değişim verileridir. Çalışmada elde edilen bulgulara para politikası maliye politikasına göre daha etkindir.

Dikmen (2006), St. Louis modelini Türkiye için uygulamış ve Türkiye’ de GSMH’ da meydana gelen değişimler üzerinde parasalcı politikaların mı yoksa keynesçi politikaların mı daha etkili olduğunu araştırmıştır. Çalışmada 1987 – 2003 dönemleri yıllık veriler kullanılmıştır. Veriler OLS yöntemi ile analiz edilmiştir. Bağımlı değişken GSMH büyüme hızı, bağımsız değişkenler, para arzı ve kamu harcamalarındaki büyüme hızıdır. Çalışmada Elde edilen bulgular, Türkiye’ de belirleyici politikanın parasalcı olduğu yönündedir. Modelin Türkiye için geçerli ve uygulanabilir olduğu görülmüştür.

Hsing (2005), Venezuela için 1959-2001 dönemleri arası yıllık verileri GARCH ve Engle Granger Eşbütünleşme testini kullanarak test etmiştir. Bağımlı değişken olarak GSYH kullanılırken bağımsız değişken olarak m2 para arzı, enflasyon oranı, kamu harcaması ve petrol fiyatları alınmıştır. Sonuç olarak maliye politikası para politikasına göre daha etkindir sonucuna ulaşılmıştır.

Terzi ve Yurtkuran (2016), Türkiye için 1980-2013 dönemini yıllık veriler ile dolaylı ve dolaysız vergilerin GSYH üzerindeki etkisini Toda-Yamamoto ve VAR analizi ile incelemiştir. Bağımsız değişkenler dolaylı vergiler, dolaysız vergiler, bağımlı değişken ise GSYH’dır. Çalışmanın sonucunda, vergi gelirlerinin toplam hasıla üzerinde etkisinin olduğu, hasıla ile dolaysız vergileri arasında iki yönlü nedensellik ilişkisi olduğu, hasıla üzerinde dolaysız vergilerin negatif etki ettiği, dolaysız vergiler üzerinde pozitif etkinin hasılda meydana gelen artış olduğuna ulaşılmıştır. Ayrıca büyük payı dolaysız vergilerin olmak üzere vergi oranlarındaki indirimin hasılayı pozitif yönde etkilediği ve ekonomik büyümeyi hızlandırdığı görülmüştür.

Göçer, Mercan, Bulut ve Dam (2010), Türkiye için ekonomik büyüme ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi yıllık veriler ile 1924-2009 dönemi için incelemiştir. Çalışmada sınır testi yaklaşımı kullanılmıştır. Dolaylı vergiler ile dolaysız vergiler bağımsız değişken olarak kullanılırken GSYH bağımlı değişken olarak kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda her iki vergi türünün de ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğu belirlenmiştir. Dolaylı vergilerin dolaysız vergilere göre daha az etkili olduğu sonucuna

ulaşılmıştır. Ayrıca kısa dönemde dolaylı ve dolaysız vergilerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif yönde etkili olduğu ve istatistiksel açıdan anlamlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Boğa (2020), Türkiye’de farklı vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini 1965-2018 dönemi yıllık veriler ile incelemiştir. Çalışmada Doğrusal Olmayan ARDL (NARDL) eşbütünleşme yaklaşımı kullanılmıştır. Bağımsız değişkenler brüt sermaye oluşumu, mal ve hizmet vergisi, emlak vergisi, gümrük vergisi, vergi gelirleridir. Bağımlı değişken ise GSYH’dır. Vergi değişkenlerinde görülen asimetrik ilişkilerde vergi gelirlerinin ekonomik büyüme üzerindeki pozitif etkisinin vergi indirimlerinin yarattığı pozitif etkiden daha güçlü olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bayraktutan ve Arslan (2008), Türkiye’de ekonomik büyüme ve sabit sermaye yatırımları ilişkisi 1980-2006 dönemi için ko-entegrasyon analizi ile incelemiştir. Çalışmada sabit sermaye yatırımları bağımsız değişken olarak kullanılırken ekonomik büyüme bağımlı değişken olarak kullanılmaktadır. Çalışmanın sonucunda sabit sermaye yatırımlarının uzun dönemde ekonomik büyümeyi olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde yer alan çalışmaların genelinde para ve maliye politikalarının GSYH üzerindeki etkileri incelenmiştir. Ayrıca bazı çalışmalarda maliye politikası aracı olarak kullanılan vergi gelirleri ve sabit sermaye yatırım harcamalarının GSYH üzerindeki etkisi de incelenmektedir. Akıncı ve Yıldız (2018), Hsing (2005), Düzgün (2010), Sancar (2015), Karagöl ve Benli (2019) çalışmalarında maliye politikasının etkin olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Duman (2010), Dalyancı ve Oktar (2012), Jawaid, Qadri ve Ali (2011), Karaca (2017), Dikmen (2006), çalışmalarında para politikasının etkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Aslan (2007) ise çalışmasında hem para politikasının hem de maliye politikasının etkili olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu çalışma, yapılan çalışmalardan farklı olarak Türkiye ekonomisinin güçlendiği son 15 yılda para ve maliye politikasının etkinliğini göstermektedir. Literatürde yer alan çalışmalar tezin bağımlı ve bağımsız değişkenlerinin belirlenmesine ışık tutmuştur. Bu doğrultuda modelde kullanılan bağımlı değişken gayri safi yurtiçi hasıladır. Bağımsız değişkenler ise M2 para arzı büyüklüğü, sabit sermaye yatırım harcamaları ve vergi gelirleridir.

3. BÖLÜM

TÜRKİYE'DE UYGULANAN PARA VE MALİYE POLİTİKALARININ ETKİNLİĞİ ÜZERİNE EKONOMETRİK MODEL UYGULAMASI

Çalışmanın üçüncü bölümünde uygulama aşaması yer almaktadır. Bu bölümde çalışmanın amacı ve önemi anlatılmaktadır. Bölümün devamında uygulanacak yöntem ve analizde kullanılacak verilerin tanımı yapılmaktadır. Bölümün sonunda uygulama sonuçları ve çalışma ile ilgili öneriler sunulmuştur.

3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı, 2006-2019 döneminde Türkiye'de para ve maliye politikalarının gayri safi yurtiçi hasıla üzerindeki etkilerini incelemektir.

İktisat okullarının para ve maliye politikası etkinliği hakkında görüşleri farklılık göstermektedir. Para ve maliye politikalarına olan ihtiyaç ve bu politikalara verilen önem, makro ekonomi alanındaki tartışmaların başında gelmektedir. Enflasyon ve işsizlik gibi ekonomik sorunların çözümü olarak bazı iktisatçılar para politikasının etkinliğini savunurken bazı iktisatçılarda maliye politikasının etkinliğini savunmaktadır. Bu sorunun temelinde liberal ve devletçi yaklaşımına sahip iktisatçıların görüş ayrılığından süre gelmektedir. Türkiye'de para ve maliye politikasının etkinliği bu kapsamda önem arz etmektedir.

3.2. Araştırmada Kullanılan Yöntemlerin Tanımlanması

Çalışmanın uygulama aşamasında modellemeye geçmeden önce değişkenlerin durağanlık sınaması ADF birim kök testi analizi ile yapılmıştır. Modelleme aşamasında Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Model ARDL (Auto-regressive Distributed Lag) ve Hata Düzeltme Modeli (ECM) kullanılmıştır.

3.2.1. ADF Durağanlık Testi

Zaman serileri, değişkenlerin geleceğe yönelik tahmin yapılması amacıyla kullanılmaktadır. Zaman serisi analizi için değişkenlerin ilk olarak durağanlık testlerine başvurulmaktadır. Zaman serileri değişkenlere göre günlük, haftalık, aylık, üç aylık, yıllık veya daha uzun süreli olabilmektedir. Bunula birlikte değişkenlerde trend etkisi ve mevsimsel dalgalanma olup olmadığı analiz edilmektedir. Durağanlık analizlerinde birim kök testleri

kullanılmaktadır. Bu çalışmada 2006-2019 dönemine ait üçer aylık verilerin durağanlıkların belirlenmesi için Augmented Dickey – Fuller (ADF) Birim Kök Testi kullanılmıştır (Altıok, 2018).

Zaman serisi analizlerinde genel olarak ekonomik verilerin durağan olup olmadığı incelenmelidir. Değişkenlerin ayrıca hangi mertebeden birim kök içerip içermediği de uzun dönem analizleri için önemlidir. Bir seri durağan değilse, birim köklü kararı verilmektedir. Bununla beraber bir serinin birim köke sahip olmaması, zamana göre değişmeyen bir varyansının bulunması oluşabilecek şokların belirli bir zaman sonunda ortadan kalkabileceği anlamındadır. Eğer seriler durağan değilse, rassal şokların etkisinde kalabilirler.

Birim kök içeren serilerle yapılan analizler sahte regresyon sorunun ortaya çıkması, sonuçların sapmalı olması gibi sorunlara neden olmaktadır (Dickey & Fuller, 1981).

Çalışmalarda verilerin durağanlık yapısı genelleştirilmiş Dickey-Fuller birim kök testiyle incelenmiştir. ADF birim kök testine ilişkin kullanılan formül düzeni, sabit olmayan ve trendsiz model (3.6.), sabit olan ve trendsiz model (3.7.), sabit olan ve trendli model (3.8.) aşağıdaki denklemlerdeki gibidir (Dickey & Fuller, 1981);

i. Sabit olmayan ve trendsiz model;

$$\Delta y_t = \varphi y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \delta_i \Delta y_{t-1} + u_t \quad (2)$$

ii. Sabit olan ve trendsiz model;

$$\Delta y_t = \alpha + \varphi y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \varphi_i \Delta y_{t-1} + u_t \quad (3)$$

iii. Sabit olan ve trendli model;

$$\Delta y_t = \alpha + \beta T + \varphi y_{t-1} + \sum_{i=1}^k \varphi_i \Delta y_{t-1} + u_t \quad (4)$$

Formüllerdeki y_t değişkeni, birim kökün varlığını incelemektedir. Son denklemdeki T deterministik trendin varlığını belirtmektedir. Modele bunun yanı sıra gecikmeli fark terimleri eklenmesiyle hata teriminin otokorelasyonlu olması durumu da ortadan

kaldırılmıştır. Son formüldeki y_t değişkeni trend durağan olduğu alternatifine karşı birim kökün olduğu temel hipotezi incelemektedir. İlk iki denklemdeki ise y_t değişkeninin ortalama etrafında durağan olmasına karşı birim kökü olduğu temel hipotezi test etmektedir. Bu varsayımlarda kullanılacak hipotezler aşağıdaki (3.9.) gibidir.

$$H_0: \varphi = 0 \quad H_1: \varphi < 0 \quad (5)$$

φ değeri sıfırdan farklı olmaması halinde, birim kök temel hipotezi reddedilememektedir. $\varphi < 0$ durumunda ise alternatif hipotez kabul edilecektir.

3.3. Gecikmesi Dağıtılmış Otoregresif Sınır Testi (Auto – Regresivve Distribution Lag, ARDL) Analizi ve Hata Düzeltme Modeli (Error Correction Model, ECM)

Pesaran ve Shin (1999) tarafından ortaya konulan ARDL, serilerin kısa ve uzun dönemli nedenselliğini test etmek için kullanılmıştır. ARDL analizi, En Küçük Kareler yöntemine dayanmaktadır. ARDL analizinde kullanılan verilerin aynı düzeyde durağan olması şart değildir. Düzeyde ve birinci farkta durağan verilerin aynı modelde kullanılması ARDL analizinde mümkündür. Bu modelde yapılan durağanlık testi verilerin ikinci farkta durağan olup olmadığını görmek için yapılmaktadır çünkü ARDL yöntemi ikinci dereceden farkta durağan olan veriler ile çalışmamaktadır (Altıok, 2018).

ARDL Analizindeki Hata Düzeltme Modeli şu şekildedir:

$$\Delta Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^b \beta_{1i} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^b \beta_{2i} \Delta X_{ht-i} + \dots + \sum_{i=0}^b \beta_{ki} \Delta X_{kt-i} + \beta_1 Y_{t-1} + \beta_2 X_{kt-1} + \dots + \beta_k X_{kt-1} + u_t \quad (6)$$

Δ değişkenlerin birinci derece farkını ifade etmektedir. Modelde eş bütünleşme ilişkisini bulmak için önce uygun gecikme uzunluğu bulunmaktadır. Bunu için Akaike (AIC), Schwarz (SIC) ve LM testleri kullanılır. Uygun gecikme uzunluğu bulunduktan sonra değişkenler arasında eşbütünleşik ilişkinin olup olmadığı test edilir. Denklem (3.14)'deki bağımlı ve bağımsız değişkenlerin düzey değerleri, bir dönem gecikmeli değerlerin anlamlılığının sınanması ile test edilir.

$$H_0 = \beta_3 = \beta_4 = 0 \quad \text{Eş bütünleşme yoktur.}$$

$$H_1 \neq \beta_3 = \beta_4 \neq 0 \quad \text{Eş bütünleşme vardır.}$$

Değişkenler arasında eş bütünleşme ilişkisinin olup olmadığını tespit etmek için oluşturulan uzun dönem ARDL Modeli şu şekildedir:

$$Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^k \beta_{1i} Y_{t-i} + \sum_{i=0}^p \beta_{2i} X_{yt-i} + \dots + \sum_{i=0}^d \beta_{ri} \Delta X_{rt-i} + u_t \quad (7)$$

Oluşturulan ARDL modeli sayesinde değişkenlerin uzun dönem ilişkileri hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir. Değişkenler arasındaki kısa dönem ilişkinin analizinde kullanılan ARDL modelinin Hata Düzeltme Modeli (ECM) ile ifade edilişi şu şekildedir:

$$Y_t = \beta_0 + \sum_{i=1}^k \beta_{1i} Y_{t-i} + \sum_{i=0}^p \beta_{2i} X_{yt-i} + \dots + \sum_{i=0}^d \beta_{ri} \Delta X_{rt-i} + \varphi ecm_{t-1} + u_t \quad (8)$$

Denklem de yer alan φecm_{t-1} terimi hata düzeltme terimini ifade etmektedir. Bu terimin 0 ile 1 arasında olması uzun dönemde dengeye yaklaşma olduğunu ifade etmektedir.

3.4. Araştırmada Kullanılan Değişkenlerin Tanımı

Çalışmada 2006-2019 dönemine ait üçer aylık veriler kullanılmıştır. Verin tümü T.C. Merkez Bankası Elektronik Veri Dağıtım Sisteminden (EVDS) alınmıştır. Çalışmamızda ARDL analizi ve ECM uygulanmıştır. Çalışmada kullanılan veri seti ile ilgili açıklamalar Tablo 1’de sunulmuştur. Veriler mevsimsellikten arındırılarak 2003 yılı TUFE bazlı fiyat endeksi kullanılarak reel hale dönüştürülmüştür.

Tablo 4: Değişkenlerin Tanımı

Serilerin Adı	Serilerin açıklaması	Serilerin Kaynağı
RT	İşletmelerden alınan reel vergi geliri	T.C. Merkez Bankası
RGDP	Reel GSYH	T.C. Merkez Bankası
RM2	Reel M2 Para Arzı	T.C. Merkez Bankası
RSSY	Reel Sabit sermaye yatırım harcamaları	T.C. Strateji Bütçe Başkanlığı

Modelde yer alan değişkenlerin belirlenmesinde iktisadi teori ve literatürde yer alan çalışmalarla uyumludur. Bu kapsamda, reel GSYH bağımlı değişken, reel vergi gelirleri, reel M2 para arzı, reel sabit sermaye yatırım harcamaları ise bağımsız değişkendir.

3.5. Uygulama ve Sonuçları

Zaman serisi analizinde modelleme aşamasına geçilmeden önce değişkenlere durağanlık özelliklerinin belirlenmesine yönelik testler yapılmaktadır. Yapılan ADF birim kök testi sonucunda elde edilen bulgular Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5: ADF Birim Kök Testi Sonuçları

Değişkenler	Düzy/Birinci fark	Sabit	Olasılık	Trend ve Sabit	Olasılık
RGDP	Düzy	-0,332	0,912	-2,761	0,217
	Birinci fark	-9,293	0,000	-9,245	0,000
RT	Düzy	-1,06	0,724	-2,897	0,171
	Birinci fark	-7,613	0,000	-7,530	0,000
RM2	Düzy	0,409	0,912	-4,514	0,003
RSSY	Düzy	-1,117	0,702	-2,011	0,582
	Birinci fark	-8,161	0,000	-8,072	0,000

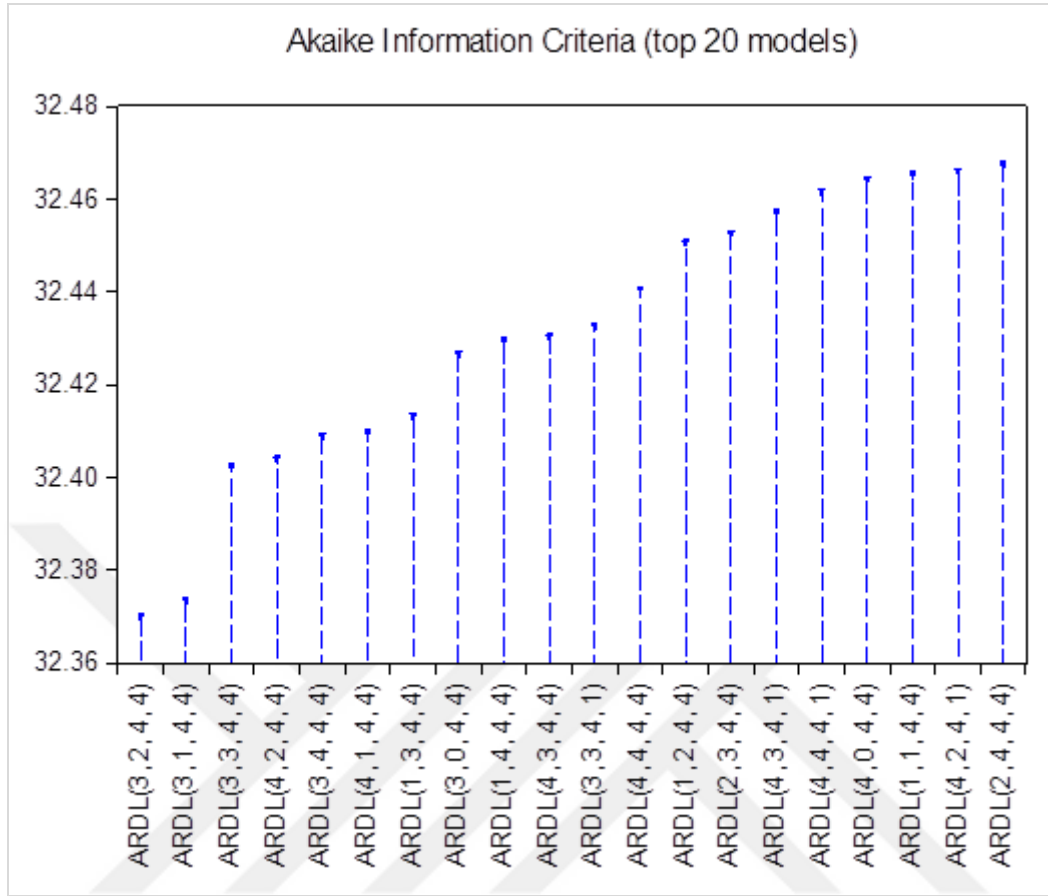
ADF birim kök testi sonucunda reel kamu harcamaları ve reel para arzının düzeyde durağan olduğu görülmüştür. Reel GDP, reel sabit sermaye yatırım harcamaları ve reel vergi gelirlerinin ise birinci farkta durağan oldukları gözlemlenmiştir. ARDL Analizi değişkenlerin durağanlık seviyelerinin ikinci farkta olmasının dışında düzeyde durağan veya birinci farkta durağan seviyelerinde uygulanmaktadır. ARDL Analizinde kullanılan denklem aşağıdaki gibidir:

$$RGDP = \alpha_0 + \alpha_1 RM2 + \alpha_2 RT + \alpha_3 RSSY + u_t \quad (9)$$

Model kullanılan bağımlı değişken; reel gayri safi yurtiçi hasıladır. Bağımsız değişkenler, reel M2 para arzı, reel vergi geliri, reel sabit sermaye yatırım harcamasıdır. Modelde reel gayri safi yurtiçi hasılanın reel para arzı, reel vergi geliri ve reel sabit sermaye yatırım harcamasından etkilenip etkilenmediği araştırılmaktadır.

Modelin gecikme uzunluğu tahmininde Akaike Bilgi Kriteri Testi kullanılmıştır. Modelin Akaike Bilgi Kriteri Testi Tablo 6’da sunulmuştur.

Grafik 1: Akaike Bilgi Kriteri Tablosu

Akaike Bilgi Kriteri tablosunda uygun gecikme uzunluğu 4 olarak belirlenmiştir. Modelde otokolerasyon sorunu olup olmadığı, değişen varyans sorunu olup olmadığı ve normallik dağılımı sorunu olup olmadığı test edilmiştir. Sonuçlar Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 6: Model İçin LM kolerasyon Testi

Otokolerasyon LM Testi			
F- İstatistik	Obs R-squared	Prob. F(2,26)	Prob. Chi-square(2)
0.210019	0.660762	0.8117	0.7186

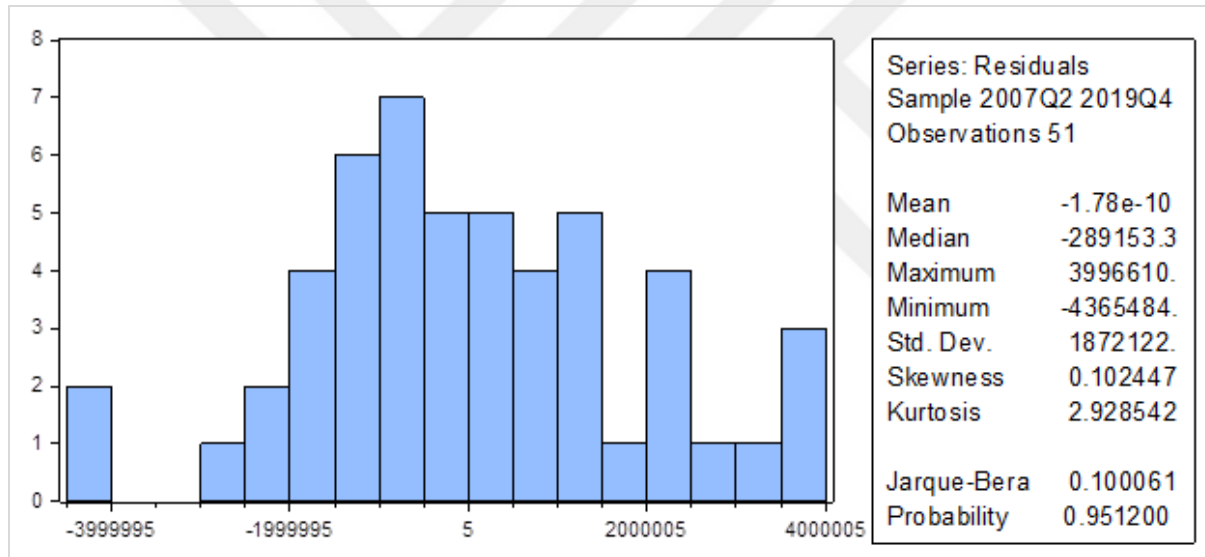
Tablo 6’ da görülen LM testi sonuçları 4 dönem gecikmeli ARDL modelinde otokolerasyon sorunu olmadığı görülmüştür.

Tablo 7: Breusch – Pagan – Godfrey Değişen Varyans Testi

Breusch – Pagan - Godfrey Değişen Varyans Testi	
F- istatistik	Prob.
0.737743	0.7378

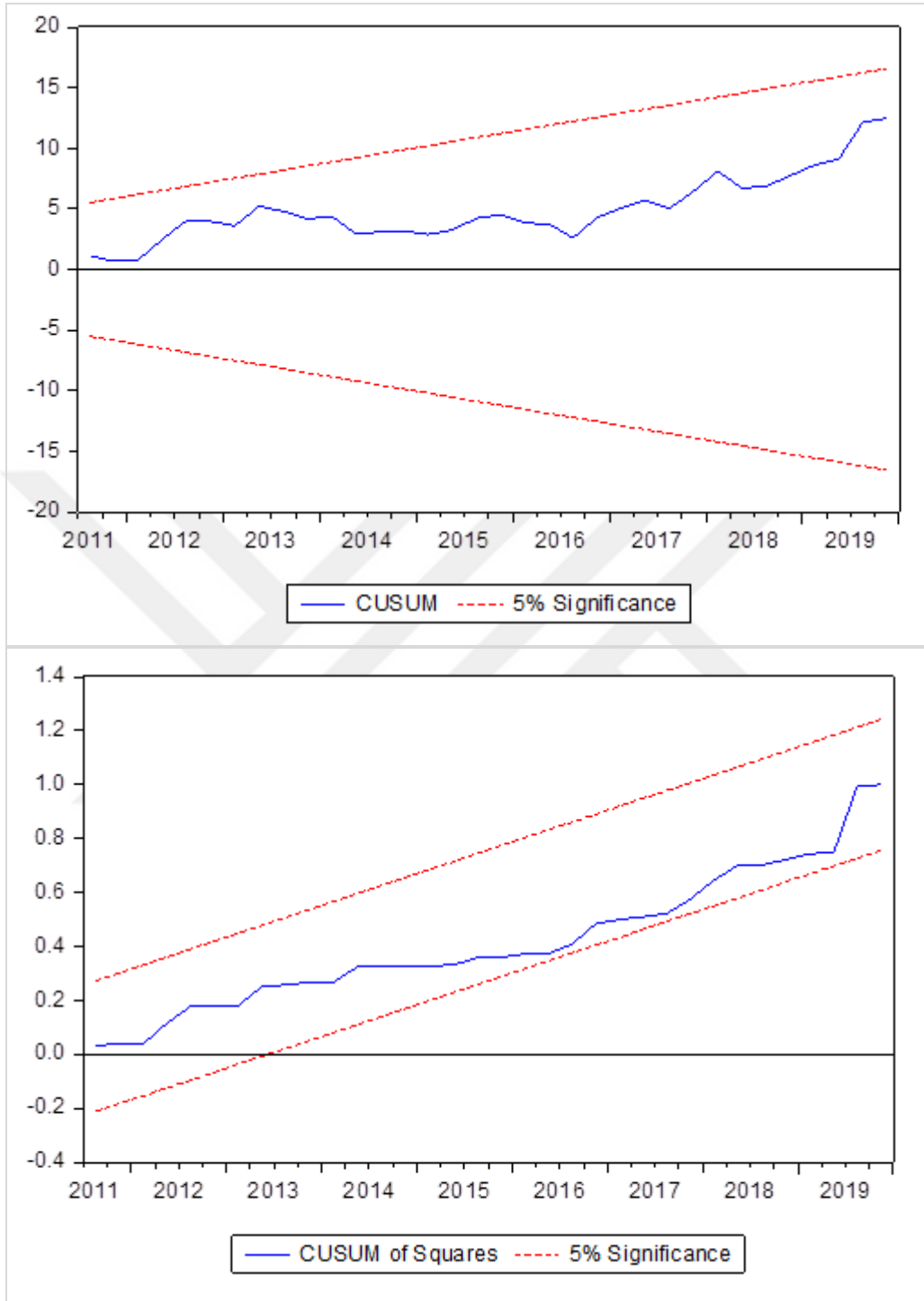
4 dönem gecikmeli ARDL Modelinde Breusch-Pagan Testine göre değişen varyans sorunu olmadığı belirlenmiştir. Aynı model için Tablo 9’da sunulan bilgilere göre modelde Jarque-Bera testinde normal dağılım olduğu sonucuna ulaşılmış ve model kurmada hata olmadığı görülmüştür.

Grafik 2: Jarque – Bera Testi

Modelin istikrarlı olup olmadığı CUSUM ve CUSUM Q testleri kullanılarak incelenmiş, bu doğrultuda elde edilen sonuçlar Grafik 3’de sunulmuştur.

Grafik 3: CUSUM ve CUSUM Q Testi

Model'in CUSUM Testi sonucunda %5 aralığında sapma olmadığı ve değerlerin zamanla değişen işaretli olmadığı sonucu elde edilmiştir. CUSUM Q Testi sonucunda Model'in tespit edilen güven aralığının dışına sapma olmadığı görülmüştür. Bu sonuç Model'in istikrarlı yapı sergilediğini ortaya koymaktadır.

Model için değişkenler arasında uzun dönemde eş bütünleşme ilişkisini gösteren sınır testi (Bound Test) Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: Sınır Testi

F- İstatistik Katsayısı	Kritik Değerler						k Terimi
	%1		%5		%10		
	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır	Alt Sınır	Üst Sınır	
11.58407	3.65	4.66	2.79	3.67	2.37	3.2	3

H_0 hipotezi, değişkenler arasında uzun dönemli ilişki yoktur şeklindedir. Tablo 8’ de bulunan k terimi bağımsız değişkenin katsayısını göstermektedir. Modelde f-istatistiği katsayısının kritik değerlerin üst ve alt sınırların üzerinde olduğu için değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu doğrulanmıştır. Bu durumda H_0 hipotezi reddedilmekte ve modelde eş bütünleşme ilişkisinin olduğu görülmektedir.

Bu doğrultuda modeldeki değişkenler arasında uzun dönemli ilişkinin denklemi aşağıda gösterilmiştir.

Model için uzun dönemli ilişki aşağıdaki denklem ile tahmin edilmiştir.

$$\Delta GDP = \gamma_1(GDP)_{t-1} + \gamma_2(M2)_{t-1} + \gamma_3(RT)_{t-1} + \gamma_4(RSSY)_{t-1} + \sum_{i=0}^m \gamma_5 \Delta(GDP)_{t-1+i} + \sum_{i=0}^m \beta \gamma_6 \Delta(M2)_{t-1+i} + \sum_{i=0}^m \gamma_7 \Delta(RT)_{t-1+i} + \sum_{i=0}^m \gamma_8 \Delta(RSSY)_{t-1+i} + u_t \quad (10)$$

Modelin değişkenlerinin %10, %5 ve %1 düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı ve değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkinin tespiti için yapılan ARDL Analizi sonuçları Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 9: Uzun Dönem ARDL Analizi Sonuçları

3	Katsayı	Standart hata	t- istatistik	Olasılık
C	-1250477	750698.8	-1.665	0.105
D(RSSYSA)	0.943	0.229	4.116	0.000
RM2SA	0.006	0.001	3.391	0.001
D(RTSA)	1.442	0.722	1.995	0.054

Tablo 11’de modelin uzun dönem katsayıları incelendiğinde, reel vergi geliri katsayısı 1.42’dir. Katsayı pozitif yönlü olup, istatistiki olarak anlamlıdır. İncelenen dönemde vergi gelirleri artarken, GSYH’da artış göstermiştir. Bu durum ilgili dönemde kamu harcamalarındaki artışla açıklanabilir. Vergi gelirleri arttıkça, kamu harcamalarının da olumlu etkilendiği söylenebilir. İkinci olarak reel sabit sermaye yatırım harcamalarının katsayısı 0.93’tür işareti pozitif ve istatistiki olarak anlamlıdır. Reel sabit sermaye yatırım harcamalarının artmasının, hasılda artırıcı bir etki yaratması iktisadi beklenti ile uyumludur. Reel para arzının katsayısı 0.006 olup işareti pozitifdir ve istatistiki olarak anlamlıdır. Para arzındaki artış, GSYH’yı artırıcı yönde etkilemiştir. Bu kapsamda, çalışmanın uzun dönemli sonuçları, uygulama döneminde hem para hem de maliye politikasının etkili olduğunu göstermiştir. Bu sonuç Terzi ve Yurtkuran (2016), Göçer, Mercan, Bulut ve Dam (2010), Boğa (2020), çalışmalarında vergi gelirlerinin GSYH’yı pozitif yönde etkilediği, Bayraktutan ve Arslan (2008), çalışmasında ise sabit sermaye yatırım harcamalarının GSYH’da pozitif yönde etki sağlayacağı, Dikmen (2006) ve Duman (2016)’nın çalışmalarında Türkiye’de para politikasının etkili olduğu sonucunu desteklemektedir.

Eş bütünleşme denklemi:

$$RGDPSA = -1250476.9322 + 0.9436 \cdot RSSYSA + 0.0060 \cdot RM2SA + 1.4422 \cdot RTSA \quad (10)$$

Değişkenler arasında uzun dönemli ilişki olduğu belirtildikten sonra, kısa dönemli ilişkileri ve hata düzeltme mekanizmasının işleyip işlemediğini belirlemek için ECM modeli tahmin edilmiştir. Tablo 10’da ECM analizi sonuçları sunulmuştur.

Tablo 10: Hata Düzeltme Modeli Testi Sonuçları

Değişkenler	Kat sayılar	Standart Hata	T- İstatistik	Olasılık
D(RGDPSA(-1),2)	0.382	0.161	2.364	0.023
D(RGDPSA(-2),2)	0.233	0.792	2.941	0.005
D(RSSYSA,2)	1.005	0.109	9.157	0.000
D(RSSYSA(-1),2)	-0.258	0.151	-1.700	0.098
D(RM2SA)	0.052	0.026	1.999	0.053
D(RM2SA(-1))	0.003	0.030	0.107	0.915
D(RM2SA(-2))	-0.111	0.029	-3.740	0.000
D(RM2SA(-3))	0.107	0.031	3.458	0.001
D(RTRSA,2)	1.545	0.234	6.594	0.000
D(RTRSA(-1),2)	-0.657	0.377	-1.741	0.090
D(RTRSA(-2),2)	-0.557	0.347	-1.604	0.117
D(RTRSA(-3),2)	-0.865	0.220	-3.926	0.000
ECM(-1)*	-0.976	0.245	-8.045	0.000

Tablo 12’de ECM(-1) değişkeni ARDL modelinden elde edilen hata terimlerinin bir dönem gecikmeli değerlerini ifade etmektedir. Hata teriminin bir dönem gecikmeli değeri sıfır ile bir arasında olmalı, katsayının işareti negatif olmalıdır. Bu kapsamda Tablo 12’de ECM(-1) değeri -0.97 dir. Modelde oluşan dengesizliğin her bir çeyrek dönemde 0,97’sinin giderileceği ve uzun dönemde modelin dengeye geleceği belirlenmiştir. Bu test aynı zamanda değişkenler arasındaki kısa dönemli ilişkiler içinde yorumlanabilir.

ECM sonuçlarına göre sabit sermaye yatırım harcamalarının cari dönem gecikmeli değeri ile gayri safi yurtiçi hasıla arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişki varken, bir dönem gecikmeli değeri ile istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır. M2 para arzının cari ve üç dönem gecikmeli değeri ile gayri safi yurtiçi hasıla arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki varken iki dönem gecikmeli değeri ile istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır. Vergi gelirlerinin bir ve üç dönem gecikmeli değeri ile gayri safi yurtiçi hasıla arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır. ECM Analizi sonucunda para politikası göstergesi olarak M2 para arzı

büyükliğü iki dönem gecikmeli değerde hasılayı negatif etkilerden cari dönem, iki dönem ve üç dönem gecikmeli değerde hasılayı pozitif etkilemektedir. Maliye politikası göstergesi olarak kullanılan sabit sermaye yatırım harcamalarının cari dönem değeri hasılayı pozitif etkilerden bir dönem gecikmeli değeri hasılayı negatif etkilemektedir. Yine maliye politikası olarak gösterilen vergi gelirleri cari dönem değeri, bir dönem gecikmeli değeri ve üç gecikmeli değeri hasılayı negatif etkilemektedir.

ECM sonuçları, kısa dönemde de belirtilen gecikme değeri kapsamında, para ve maliye politikalarının gayri safi yurtiçi hasıla üzerinde etkili olduğunu ortaya koymuştur.

SONUÇ

Para ve maliye politikasının etkinliği konusu iktisat tarihinde görüş ayrılığına neden olan konulardan biri olmuştur. Klasik Okul döneminde devletin ekonomiye müdahalesi kabul edilmediğinden piyasada oluşan başarısızlıklar yine piyasaya bırakılmıştır. 1929 Dünya Ekonomik Buhranı döneminde efektif talep yetersizliği nedeniyle devletin ekonomiye müdahale etmesinin gerekliliği maliye politikasını doğurmuştur. Maliye politikası ile kamu gelir ve giderleri artık bir politika aracı haline gelmiştir. 1970'lerde yaşanan petrol krizine Keynesyen Okul teorileri çözüm bulamamıştır. Bunun üzerine Parasalcı Okul teorisyenleri krizin yeterince ve zamanında artırılmayan para arzından kaynakladığını savunmuşlardır. Ekonomide para politikasının etkili olduğunu savunan Parasalcı Okul, para ve maliye politikasının etkinliği konusundaki tartışmanın para politikasını savunan kısmında yer almıştır.

Para ve maliye politikasının etkinliği ülkeden ülkeye ve ülkelerin içinde bulunduğu konjonktüre göre farklılık göstermektedir. Çalışmamızda Türkiye için 2006-2019 dönemi para ve maliye politikası etkinliği analiz edilmiştir. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde para politikası hakkında temel bilgiler ve açıklamalara yer verilmiştir. Birinci bölümde para politikası amaçları, araçları ve gecikme sorunları anlatılmıştır. Para politikasının amaçları; para politikası nihai amaçları, para politikası ara amaçları, para politikası operasyonel amaçları anlatılmıştır. Para politikası araçları olarak dolaylı ve doğrudan para politikası araçları anlatılmıştır. Para politikasında yaşanan gecikme sorunları da bu bölümde yer almaktadır. Maliye politikası amaçları; ekonomik istikrarın sağlanması, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanması, gelir dağılımında adaletin sağlanması bu bölümde anlatılmıştır. Maliye politikasının amaçlarına ulaşması için kullandığı maliye politikası araçları bu bölümde anlatılan bir diğer konudur. Maliye politikası araçları; kamu harcamaları, vergi gelirleri, borçlanma, transfer harcamalarıdır. Bu araçlar hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümün sonunda ise maliye politikasında yaşanan gecikme sorunları incelenmiştir.

İkinci bölümde para ve maliye politikalarının etkinliği konusuna yer verilmiştir. Para politikasının reel gayri safi yurtiçi hasılayı etkileme kanalları anlatılmıştır. Bu kanallar; faiz kanalı, diğer varlık fiyatları kanalı, döviz kuru kanalı, banka kredi kanalı, bilanço kanalı, beklenti kanalıdır. Bölümün devamında maliye politikasının reel gayri safi yurtiçi hasılaya etkisi incelenmiştir. Maliye politikasının, kamu harcamaları ve çarpan etkisi, vergiler ve

çarpan etkisi, transfer harcamaları ve çarpan etkisi, borçlanma etkisinden bahsedilmiştir. İkinci bölümde ayrıca, iktisadi okulların para ve maliye politikası etkinliği konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. İktisat okulların etkinlik konusundaki görüşleri incelenirken; Klasik İktisat Okulu, Keynesyen İktisat Okulu, Monetarist (Parasalcı) İktisat Okulu, Yeni Klasik İktisat Okulu, Yeni Keynesyen İktisat Okulu'nun görüşlerine sunulmuştur. İkinci bölüm literatür incelemesi ile tamamlanmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Türkiye'de para ve maliye politikasının etkinliği 2006-2019 dönemi çeyrek dönemlik veriler ile analiz edilmiş, çalışmanın amacı ve önemi anlatılmış, araştırmada kullanılan yöntemler tanıtılmıştır. Bölümün devamında ADF Durağanlık Testi yapılarak ARDL analizi ve Hata Düzeltme Modeli uygulanmıştır. ARDL analizi sonuçlarına göre uzun dönemde sabit sermaye yatırım harcamalarının, M2'nin ve vergi gelirlerinin gayri safi yurtiçi hasıla üzerindeki etkisi istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü çıkmıştır. Bu doğrultuda ARDL analizi sonucuna göre para ve maliye politikası Türkiye'de 2006-2019 dönemlerinde etkilidir. ARDL analizi katsayılarına bakıldığında maliye politikasının para politikasına göre daha etkili olduğu görülmektedir. Bu sonuç Terzi ve Yurtkuran (2016), Göçer, Mercan, Bulut ve Dam (2010), Boğa (2020), çalışmalarında vergi gelirlerinin GSYH'yı pozitif yönde etkilediği, Bayraktutan ve Arslan (2008), çalışmasında ise sabit sermaye yatırım harcamalarının GSYH'da pozitif yönde etki sağlayacağı ve Dikmen (2006) ve Duman (2016)'nın çalışmalarında Türkiye'de para politikasının etkili olduğu sonucunu desteklemektedir. Kurulan modelde Hata Düzeltme Mekanizması çalışmaktadır. Analiz sonuçlarına göre sabit sermaye yatırım harcamalarının cari dönem gecikmeli değeri ile gayri safi yurtiçi hasıla arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişki varken bir dönem gecikmeli değerli ile istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır. M2 para arzının cari ve üç dönem gecikmeli değeri ile gayri safi yurtiçi hasıla arasında istatistiki olarak anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki varken iki dönem gecikmeli değeri ile istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır. Vergi gelirlerinin bir ve üç dönem gecikmeli değeri ile gayri safi yurtiçi hasıla arasında istatistiki olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki vardır. Türkiye'de devletin ekonomide aktif rol alması hasılayı olumlu etkilemiştir. Bu kapsamda politika önerisi olarak sabit sermaye yatırım harcamalarının artmasının hasılayı artıracığı, kamu gelirlerindeki artışın kamu harcamalarına dönüştüğünde hasılayı artıracığı, genişletici para politikasının da hasıla artışı yaratacağı söylenebilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, U. (2012). *Para politikasının Türkiye Ekonomisi Üzerinde Etkilerinin VAR Yöntemi ile Ölçülmesi* (Yayımlanmış doktora tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Akbaş Aker, H. (2009). Alternatif Para Politikası Stratejileri ve Enflasyon Hedefleme Stratejisi: Türkiye Örneği. *Vergi Denetleme Derneği Eğitim Yayınları Serisi Eki*. 18, 40-50.
- Akbulut, H., & Güran, M. (2015). Transfer Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkelerde 1990-2011 Dönemi İçin Bir Panel Veri Analizi. *Maliye Dergisi*. 168, 134-136.
- Akçay, M. (1997). *Para Politikası Araçları Türkiye ve Çeşitli Ülkelerdeki Uygulamaları*. (Uzmanlık tezi). Yıllık Programlar ve Konjonktür Değerlendirme Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Akkılıç, S. (2007). *Parasal Aktarım Mekanizması ve Türkiye'de Döviz Kuru Kanalı*. (Yayımlanmış Doktora tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aktan, C., Utkulu, U., & Togay, S. (1998). Erişim adresi: http://www.canaktan.org/ekonomi/anayasal_iktisat/monetarizm/aktan-utkulu-parapolitikasi.htm
- Aktan, C., Utkulu, U., & Togay, S. (1998). *Nasıl bir para sistemi? : Parasal disiplin ve parasal istikrar için alternatif öneriler*. İstanbul: İMKB Yayını.
- Aktan, C., Arz Yönlü İktisat Teorisi ve Haldun- Laffer Etkisi. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*. 1(2), 40-52.
- Alizadeh, N., Umutlu, G., & Erkılıç, A. (2011). Maliye Politikası Araçlarından Borçlanma ve Vergilerin Ekonomik Büyümeye Etkileri. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 30(1), 75-93.
- Aslan, M. (2007). Türkiye'de 1987-2006 Dönemlerinde Maliye ve Para Politikalarının İktisadi Büyümeye Etkileri Üzerine Ampirik Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(2), 1-24.
- Aslan, M. (2015). Erişim adresi: <http://web.bilecik.edu.tr/yasin-acar/files/2015/12/Ders-4-%C4%B0radi-Maliye-Politikalar%C4%B1.pdf>

- Atay, M. (2010). *1980 Sonrası Türkiye Ekonomisinde Uygulanan Para Politikasının Konjonktür Hareketleri Üzerine Etkisi: Teori ve Uygulama*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Azizov, M. (2007). *Monetarist Para Politikası Yaklaşımı ve Azerbaycan Merkez Bankasının İzlediği Para Politikası* (Yayımlanmış doktora tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bakkal, H. (2016). Türkiye’de Kamu Harcamalarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi ve Yeni Kamu Mali Yönetiminin Rolü. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 6(10), 125-138.
- Bayraktar, D. Y. (2010). *İktisadi Düşünce Tarihi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Bayraktutan, Y., & Arslan, İ. (2008). Türkiye’de Sabit Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Ko-Entegrasyon Analizi (1980-2006). *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 10(14),1-12.
- Bekiroğlu, C. (2010). *Türkiye’de İşsizlik Sorununun Çözümlemesinde Uygulanan Ekonomi Politikalarının Analizi*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Kadir Has Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Berber, M. (2020, 29 Şubat). Erişim adresi: http://www.metinberber.com/kullanici_dosyalari/file/m4.doc
- Binici, M., Kara, H., & Özlü, P. (2016). Faiz Koridoru ve Banka Faizleri: Parasal Aktarım Mekanizmasına Dair Bazı Bulgular. *TCMB Çalışma Tebliği*, (2016-08).
- Boğa, S. (2020). Türkiye’de Vergi Gelirleri ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Asimetrik İlişki: NARDL Eşbütünleşme Yaklaşımı. *Third Sector Social Economic Review*. 55(1), 487-507.
- Caymaz, N. (2016). *Türkiye’de kamu Harcamalarının Ekonomik Sınıflandırmaya Göre İncelenmesi: 1995-2015*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Cengiz, V. (2009). Parasal Aktarım Mekanizması İşleyişi ve Ampirik Bulgular. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 33, 225-247.
- Ceylan, E. (2010). *Para Politikası Amaçları, Araçları, Türkiye’de 1980 Sonrası İzlenen Para Politikası Uygulamaları ve 2000 Yılı Sonrası Türk Dış Ticaretindeki Gelişmeler*.

- (Yayımlanmış yüksek lisans tezi), Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çağlav, E. D. (2014). *Para Politikası Araçlarının Etkinliği Çerçevesinde Türkiye'deki Para Politikası Uygulamaları 1990-2012*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Çakmaklı, S. (2005). *Parasal Aktarım Mekanizmaları: Türkiye uygulaması*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Çataloluk, C. (2009). Kamu Borçlanması, Gerçekleşme Biçimi ve Makro Ekonomik Etkileri (Teorik Yaklaşım, Türkiye Örneği). *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 12(21), 240-258.
- Çevik, E., Gözegir, S., & Çiçek, H. (2010). Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Borçlanma ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği (1990-2009). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 11(1), 141-152.
- Çınar Mutafoğlu, G. (2019). *Para Politikası Araçlarının Ekonomi Üzerindeki Rolü ve Türkiye Uygulaması*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Çoban, H., & Deyneli, F. (2019). OECD Ülkelerinde Genişletici Maliye Politikalarının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. *International Journal of Public Finance*. 4(1), 59-74.
- Dalyancı, L., & Oktar, S. (2012). Türkiye Ekonomisinde Para Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 32(1), 1-18.
- Demir, B. (2019). *Krizlerin Önlenmesinde Maliye Politikasının Rolü*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Dickey, D., & Fuller, W. (1981). Likelihood Ratio Statistics For Autoregressive Time Series With A Unit Root. *Econometrica: Journal of the Econometric Society*. 49(4), 1057-72.
- Doğançay, Y. (2013). *Para Politikası Araçları ve Türkiye Uygulaması (1980-2012)*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Trakya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.

- Duman, K. (2016). Türkiye Ekonomisinde Para Politikasının Uzun ve Kısa Dönemli Etkisi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar Dergisi*. 53(617), 73-80.
- Düzgün, R. (2010). Türkiye Ekonomisi'nde Para ve Maliye Politikalarının Etkinliği. *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 3(11), 230-265.
- Eğilmez, M. (2015). Kendime Yazılar. Erişim adresi: <http://www.mahfiegilmez.com/2015/09/wagner-yasasndan-yola-ckarsak.html>
- Ekinci, M. (2020, 29 Şubat). Erişim adresi: http://www.akademiktisat.net/calisma/iktisat_teor/monetarizm.htm
- Ekonomi Hukuk. (2020, 28 Şubat). Erişim adresi: <https://ekonomihukuk.com/makro-iktisat/toplam-planlanan-harcama/>
- Engle, R. F. & Granger, C. W. J. (1987). Co-Integration and Error-Correction: Representation, Estimation and Testing. *Econometrica*, 55(2), 251- 276.
- Erasa, İ., & Özkanca Andıç, N. (2017). Türkiye'de Kamu Harcamalarının Finansmanı Vergiler ile mi Yoksa Borçlanma ile mi Sağlanmaktadır? 2006-2016 dönemine ait bir inceleme. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 123-149.
- Erdem, M., Adaçay, R., İslatince, H., Tiryaki, H., & Demir, Ö. (2018). *İktisadi Düşünceler Tarihi*. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Erkam, S. (2010). *Maliye Politikalarının Etkinliği: Teori ve Uygulama*. Ankara: Maliye Bakanlığı/Strateji Geliştirme Başkanlığı.
- Gencel, U., & Kuru, E. (2012). Vergi Kültürü ve Vergi Politikaları Etkileşimi: Türkiye değerlendirmesi. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 10(20), 29-60.
- Göçer, İ., Mercan, M., Bulut, Ş., & Dam, M. M. (2010). Ekonomik Büyüme ile Vergi Gelirleri Arasındaki İlişki: Sınır Testi Yaklaşımı. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 28, 97-110.
- Gökova, H. (2018). *Para Politikasının Merkez Bankası Sermaye Maliyetine Etkisi: Türkiye'deki Para Politikası Uygulamaları (1980-2017)*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Atılım Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Göktaş, P., Pekmezci A. & Bozkurt K. (2018). *Ekonometrik Serilerde Uzun Dönem Eşbütünleşme ve Kısa Dönem Nedensellik İlişkileri Eviews ve Stata Uygulamaları*. Ankara: Gazi Yayınları.
- Gözegir, S. (2010). *Bir Maliye Politikası Aracı Olarak Borçlanma ile Ekonomik Büyüme İlişkisi*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Gaziosmanpaşa Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.
- Granger, C. W. J., Newbold, P., & Econon, J. (1974). Spurious Regressions In Econometrics. *Journal of Econometrics*. 2, 111-120.
- Gül, A. (2016). Erişim adresi: <https://www.makaleler.com/kamu-harcamalarinin-siniflandirilmesi>
- Gürsoy, A. (2013). *1990-2000 ve 2001-2007 Dönemleri Para Politikası Uygulamalarının Karşılaştırılması*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Hsing, Y. (2005). Impact of Monetary Policy, Fiscal Policy, and Currency Depreciation on Output: The Case of Venezuela. *Briefing Notes in Economics*. 65, 1-9.
- İğde, E. (2010). *Yapısal Değişiklik Altında Birim Kök Testleri ve Bazı Makro İktisadi Değişkenler Üzerine Uygulamalar*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Çukurova Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- İktisadi Düşünce Tarihi. (2020, 14 Ocak). Erişim adresi: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Guz/iktisadi_dusunce_tarihi/6/index.html
- Kalaycı, C. (2016). *Türkiye'de Transfer Harcamalarının Gelişi ve Ekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Ordu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Kaplan, H. (2019). *Türkiye' de Para Politikası Şoklarının Asimetrik Etkileri*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İnönü Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya.
- Kara, Z. (2009). *Fiyat İstikrarının Sağlanmasında Para ve Maliye Politikaları ve Fiyat Düzeyi Mali Teori* (Yayımlanmış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

- Karagöl, V., & Benli, A. (2019). BRICS-T Ülkelerinde Para ve Maliye Politikalarının Etkinliği. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 20(3), 60-70.
- Kasapoğlu, Ö. (2007). *Parasal Aktarım Mekanizmaları: Türkiye İçin Uygulama*. (Uzmanlık yeterlilik tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kaykaç, O. (2013). *Türkiye'de Ekonomik Krizlerde Para Politikası Uygulamaları*. (Yüksek lisans tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik.
- Kocadağ, S. (2010). *Ekonomik Krizlerle Mücadelede Maliye Politikasının Rolü: Türkiye'de 1980 Sonrası Döneme Yönelik Bir İnceleme*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Koçyiğit, D. (2009). *Olağan ve Olağan Dışı Durumlarda Kullanılan Para Politikası Araçları ve Likidite Yönetim Stratejileri* (Uzmanlık yeterlilik tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası/Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Köktaş, A. (2015). *Maliye Ders Notları*. Ankara: Yediiklim Eğitim Bilgisayar Yayıncılık.
- Kutlar, A. (2017). *EViews ile Uygulamalı Zaman Serileri*. (1. Baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Küçüköğlu, M., Taş, H., & Ercan, H. (2018). Türkiye' de Sosyal Devlet Anlayışı İçerisinde Transfer Harcamalarının Yeri ve Önemi. *Hak-İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*. 7(19), 446-467.
- Laffer Eğrisi. (2020, 28 Şubat). Erişim adresi: <https://www.mahrecler.com/2016/03/laffer-egrisi.html>
- Macit, D., & Durgun, Ö. (2019). Parasal Aktarım Mekanizmasının Reel Ekonomi Üzerine Etkisi: Uluslararası Kredi Kanalına Yönelik Bir Literatür Araştırması. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. 8(15), 77-87.
- Memurhocam. (2020, 29 Şubat). Erişim adresi: <https://www.memurhocam.com/yeni-klasik-iktisat-nedir-varsayimlari-nelerdir/>
- Nelson, C. R., & Plosser, C. R. (1982). Trends and Random Walks In Macro Economic Time Series, *Journal of Monetary Economics*. 10(2), 139–162.

- Önder, T. (2005). *Para Politikası: Araçları, Amaçları ve Türkiye Uygulaması*. (Uzmanlık tezi). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası/Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Örnek, İ. (2009). Türkiye' de Parasal Aktarım Mekanizması Kanallarının İşleyişi. *Maliye Dergisi*. 156(1), 104-123.
- Özdurak, T. (2015). *Hysteresis Makro İktisat*. İstanbul: İkinci Sayfa Yayıncılık
- Öztürkler, H., & Çermikli, A. (2007). Türkiye' de Parasal Aktarım Kanalı Olarak Banka Kredileri. *Finans Poltik & Ekonomik Yorumlar*. 44(514), 57-67.
- Özyılmaz, A. (2016). Para ve Maliye Politikaları Arasındaki Koordinasyonun Makroekonomik Değişkenler Üzerindeki Etkinliği. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*. 2(1), 28-34.
- Pınar, A., Önder, İ., & Gümüş, E. (2010). *Maliye Politikası*. Ankara: Naturel Yayınları.
- Sancar, C. (2015). Para ve Maliye Politikalarının Nispi Etkinliği: Türkiye İçin Bir Uygulama. *Uluslararası Araştırma Dergisi*. 8(39), 933-965.
- Sayaner, K. (2018). *Türkiye' de Gelir Eşitsizliğinin Maliye Politikası Araçları ve Kurumsal Faktörler Açısında Analizi ve Çözümleri*. (Yayımlanmış yüksek lisans tezi). İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Serel, A., & Özkurt, İ. (2014). Geleneksel Olmayan Para Politikası Araçları ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası. *Yönetim ve Ekonomi Araştırma Dergisi*. 12(22), 56-70.
- Serin, V. (1987). *Para Politikası Tarihi, Teorik Gelişmeler ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.
- Sevüktekin, M. ve Nargeleçekenler, M. (2010). *Ekonometrik Zaman Serileri Analizi EViews Uygulamalı*. (Geliştirilmiş 3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Snowdon, B., & Vane, H. (2005). *Modern Macroeconomics*. Lincolnshire: Edward Elgar Publishing.
- Susam, N., & Oktayer, N. (2008). Kamu Harcamaları-Ekonomik Büyüme İlişkisi: 1970-2005 Yılları Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*. 22(1), 145-154.
- Sürekcı Yamaçlı, D. (2017). *Türkiye' de Parasal İstikrar ve 1923 Yılından Günümüze Para Politikasındaki Gelişmeler*. Ankara: Nobel Bilimsel Eserler Yayınevi.

- Şıklar, İ. (2011). *Para Teorisi ve Politikası*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- T.C. Hazine Müsteşarlığı. (1997). *Ekonomik Kavramlar ve Göstergeler Kamu Maliyesi*. Ankara: Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı.
- TCMB. (2012). *Bülten*. Erişim adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/c826b928-60da-4818-a86e-18cc16658cb8/Bulten26.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-c826b928-60da-4818-a86e-18cc16658cb8-m3fB9BK>
- TCMB. (2013). Erişim adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/4e99834e-179b-4a08-820c-f2b259032afd/ParasalAktarim.pdf?MOD=AJPERES>
- TCMB. (2020). Erişim adresi: https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/105db298-2325-4d02-889f-89510af2d2f1/fiyat_istikrar.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-105db298-2325-4d02-889f-89510af2d2f1-m3fBePw
- TCMB. (2020, 12 Aralık). Erişim adresi: <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/4e99834e-179b-4a08-820c-f2b259032afd/ParasalAktarim.pdf?MOD=AJPERES>
- Tepekule, U. (2016). *Ekonomik İstikrarın Sağlanmasında Maliye Politikasının Etkisi: Mali Etki Analizi Türkiye Örneği*. (Yayımlanmış doktora tezi). Celal Bayar Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.
- Terzi, H., & Yurtkuran, S. (2016). Türkiye’de Dolaylı/Dolaysız Vergi Gelirleri ve GSYH ilişkisi. *Maliye Dergisi*. 171, 19-33.
- Topçu, F. (2008). *Döviz Kuru Kanalıyla Parasal Aktarım Mekanizması ve Türkiye Örneği*. (Yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Tuncer, G., & Akıncı, A. (2018). Effectiveness of fiscal policy and monetary policy in Turkey. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 57, 120-128.
- Turhan, S. (1986). Maliye Politikası ve Uygulamaya İlişkin Yöntemler. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*. 44(1-4), 113-131.
- Ulusoy, A., & Yiğit, N. (2016). Türkiye’de Kamu Harcamaları Enflasyon İlişkisinin Ampirik Analiz: 1990-2015 Dönemi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(6), 375-380.

- Uygur, E. (2001). Enflasyon, Para ve Mali Baskı: İktisat Politikasında Geri Kalmışlık. *İktisat İşletme ve Finans*, 16(189), 7-23.
- Ülgen, G. (2010). *Makro İktisat*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi, Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi.
- Ünsal, E. (2011). *Makro İktisat*. Ankara: İmaj Yayıncılık.
- Yavuz, A. (2009). Başlangıcından bugüne Türkiye'nin Borçlanma Serüveni: Durum ve Beklentiler, *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 20, 200-226.
- Yayla, N., Ceylan, R., & Çeviş, İ. (2017). Türkiye'de Hisse Senetleri Piyasası ile Ekonomik Büyüme İlişkisine ARDL Yaklaşımı. *Social Sciences*. 12(4), 185-198.
- Yıldız, F., & Akıncı, A. (2018). Maliye Politikasının Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkinliği: Türkiye Uygulaması. *Sayıştay Dergisi*. 110, 125-155.
- Yılmaz, S. (2010). İktisat Politikası. Erişim Adresi: <http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/kok/iktisatpolitikası%C4%B1au236.pdf>
- Yüksel, C. (2020). Erişim adresi: <http://www.cihanyuksel.org/>